

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA FINANCÍ A ÚČETNICTVÍ

Obor: Účetnictví a finanční řízení podniku

Účetně-právní řešení insolvence

Doktorská disertační práce

Doktorand: Ing. Monika Randáková
Školitel: prof. Ing. Hana Vomáčková, CSc.

Praha 2006

Úvod

Předmětem disertační práce jsou formy řešení akutních (otevřených) krizí soudní cestou. Po roce 1989 v České republice zavládla euforie a spousta lidí se vrhla do podnikání, aniž by si uvědomovali důsledky jejich případných chybných rozhodnutí již v počátku podnikání. Důsledkem takového počínání a neznalostí nástrojů řešení počínajících krizí, docházelo na počátku 90-tých let k nárůstu počtů podaných návrhů na konkurz.

Přechod na tržní hospodářství si vynutil úpravu bankrotového práva v České republice. Právní úprava vydaná v roce 1991 navazovala na právní úpravu z roku 1931, která byla bez náhrady zrušena v roce 1951. Úprava konkurzního práva z roku 1991 však nezohledňovala přerušení vývoje tržní ekonomiky v předcházejících čtyřiceti letech. Zákodníci si při přijetí této úpravy neuvědomovali posun v rozvoji tržního hospodářství ve světě.

Nedokonalá úprava konkurzního práva v průběhu 90-tých let s sebou přinášela mnoho nedostatků, které se projevovaly v přijímání celé řady novel. Ty bohužel řešily pouze dílčí problémy, ale neřešily problém komplexně a samu podstatu podniku v úpadku (akutní krizi). Vysoký počet návrhů na konkurzní řízení, narůstající délka vedení konkurzního řízení, dominantní pozice konkurzního správce a soudce, slabý vliv věřitelů na samotné řízení a jeho ovlivňování, to vše vedlo v mnoha případech ke zneužívání zákona a k jeho narůstající kritice jak ze strany účastníků řízení, tak ze strany veřejnosti.

V květnu 2006 byla schválena nová úprava bankrotového práva, jejíž účinnost je načasována až od 1. 7. 2007. Tento nový insolvenční zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, přináší především změnu v samotné filozofii řešení úpadku dlužníka. Zatímco původní zákon o konkurzu a vyrovnání prosazoval likvidační koncepci podniku v úpadku, nový zákon obsahuje koncepci zcela odlišnou. Zpřesňuje definování úpadku, upřednostňuje především objektivní stav dlužníka – úpadek a teprve následně upravuje problematiku řešení úpadku různými způsoby, a to konkurzem, reorganizací nebo oddlužením. Možné reorganizace a oddlužení dávají dlužníkovi šanci, aby úpadek překonal jinak než svým zánikem. Nový zákon se současně snaží o významné omezení možností zneužití zákona.

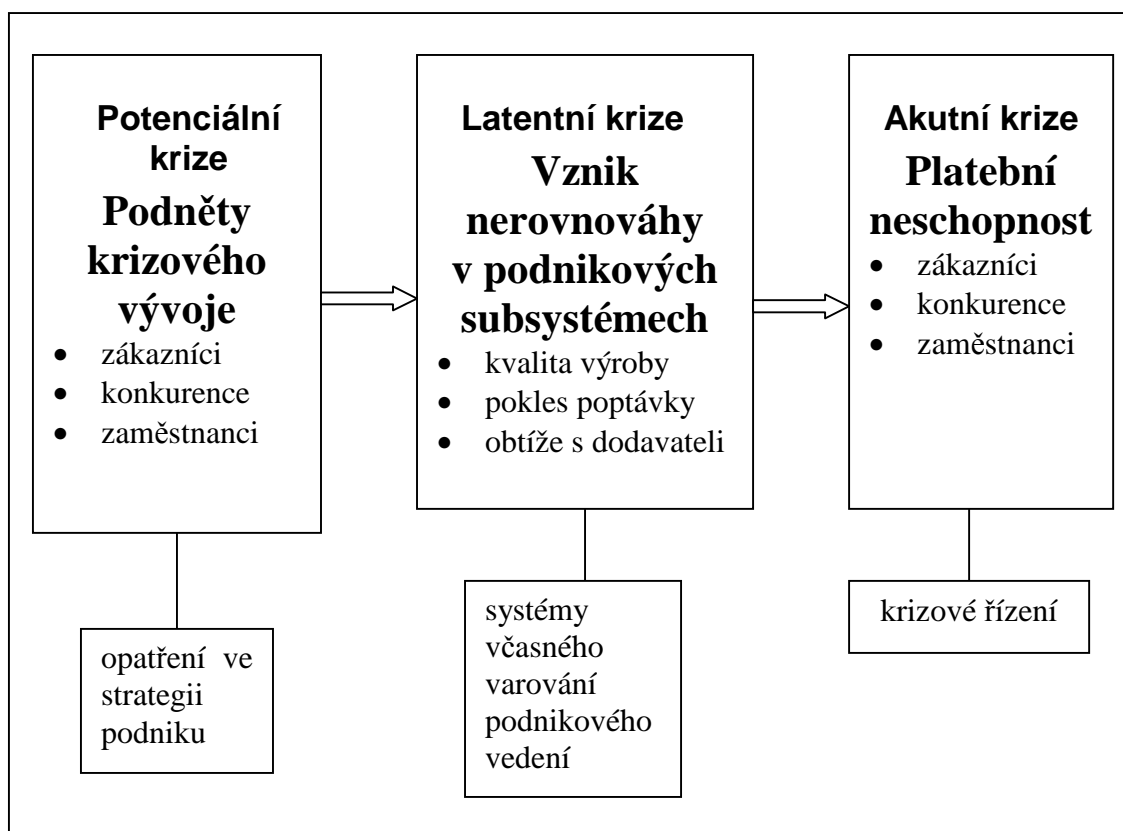
Cílem disertační práce je zhodnotit právní proces insolvenčního řízení, vyzdvihnout jeho přínosy pro podniky v úpadku oproti stávající úpravě, poukázat na nedostatky nového insolvenčního zákona a především poukázat na dosud nedoceněný význam informačního systému finančního účetnictví, a to jak z hlediska signalizace vznikání úpadku, tak z hlediska korektního řešení úpadku v insolvenčním řízení. Čili zejména promítnout dopad insolvenčního řízení do účetního výkaznictví dlužníka jak z pohledu likvidačního řešení (konkurz), tak z pohledu záchovného mechanismu (reorganizace), poukázat na možnosti a význam informačního systému účetnictví na řešení insolvenčního řízení. Na závěr pak pomocí výsledků statistického šetření konkurzního řízení v České republice zdůraznit nefunkčnost stávající právní úpravy.

Těžištěm disertační práce je - po nutném prostudování nové právní úpravy insolvence vydané v květnu letošního roku - účetní dopad řešení podniků v úpadku (akutní krizi) s důrazem na dosud v České republice neuplatňované a nikde nepublikované záchovné mechanismy řešení akutních krizí dlužníka.

1 Krize podniku a její řešení

1.1 Důvody krize

Podnik se může dostat do krizového vývoje z mnoha nejrůznějších objektivních i subjektivních příčin. Klesající prosperita firmy není v žádném případě nic neobvyklého, postihnout může skoro každou firmu v jakémkoliv odvětví. Takové období je doprovázeno poklesem tržeb, zisku, odlivem zákazníků, problémy s likviditou, propouštěním pracovníků apod. Od jistého okamžiku existence výše popsaných jevů ale lze hovořit o krizi. Základním společným znakem jakéhokoli řešení je nutnost včasné a objektivní analýzy stavu podniku. Hlavní pozornost je pak věnována tvorbě vhodné strategie revitalizace a vyvedení podniku z krize. Slabou stránkou je fakt, že krizový stav má svůj počátek zpravidla mnohem dříve. Krizový proces od svého takřka nepostřehnutelného počátku až do svých flagrantních projevů ve finanční oblasti tvoří vlastně kauzální řetězec.

Na počátku takového řetězce je pak prvotní podnět, který je počátkem latentní fáze krizového vývoje. V tomto období se v důsledku systémové provázanosti hlavních podnikových činností nashromáždí „dominový efekt“ vzniku a rozvoje dalších nerovnováh, krizový vývoj se prohlubuje a zasahuje postupně další podnikové oblasti. Latentní krize tak

přechází do akutního stavu, podnikový management má nepochybné signály o potížích týkajících se pokrytí finančních závazků. Neúspěch při volbě revitalizační strategie pak vede k finanční krizi a bankrotu. Předejít úpadku firmy za těchto okolností tedy předpokládá, že podnikový management je způsobilý propracovat a realizovat takový systém opatření, který umožní účinně paralyzovat důsledky nežádoucích stavů v každé fázi krizového vývoje.

Prvotním zdrojem podnětů vedoucích ke krizím v podnikové sféře je samo konkurenční prostředí. Zkušenosti posledních let jednoznačně prokazují, že pro přežití podniku a jeho další úspěšný rozvoj je nezbytné, aby se vedení podniku systematicky věnovalo trvalému zvyšování jeho reálné tržní hodnoty. Je třeba zdůraznit zvyšování „reálné“ tržní hodnoty podniku. Umělé navyšování tržní hodnoty (jako např. v případě společnosti Enron) není řešením proti počínající krizi, ale pouze na určitou dobu zastřením blížící se krize, která později propukne ve vyšším stádiu. Pro úspěšné zvládnutí případných krizí je životně důležité udržení likvidity. K udržení likvidity a dosažení potřebné výše zisku je ale nutné, aby se vrcholové vedení podniku neustále věnovalo průzkumu potřeb zákazníků, včas reagovalo na nové trendy trhu. Tržní prostředí současnosti je však předmětem permanentních změn a nejistot. Schopnost přežití je proto podmíněna schopností využívat příležitostí, které každá nejistota přináší. Vyrovnat se pružně právě s nejistotou a náhlými změnami umožňuje kvalifikovaně zpracovaná strategie řízení podniku.

I sebedokonaleji zpracovaná strategie však nemůže postihnout všechny situace, které se mohou v průběhu fungování podniku vyskytnout. Prevence krizového vývoje proto vyžaduje vedle strategicky pojatého podnikového managementu i existenci varovného systému, umožňujícího odhalit počínající krizi ještě v jejím latentním stadiu vývoje. Tradiční informační systémy založené na sledování výstupu z účetnictví umožňují s určitým zpožděním poskytnout informace o počínající krizi. Těmito podněty mohou být například: zvýšený počet reklamací prodávaných výrobků, pokles odbytu a výroba na sklad, vážnoucí zásobením podniku výrobními vstupy v důsledku napojení na úzký okruh dodavatelů apod.

Pro případy zjištění relevantních odchylek a nastupující fázi akutního rozvoje krizových procesů, které hrozí přechodem do úpadku, je třeba mít připraveny možné scénáře pro použití nástrojů krizového řízení v podobě konsolidačních programů nebo i pro sanaci, případně preventivní likvidaci podniku.

Úpadku firmy je tedy možné efektivně předcházet tím, že podnikový management bude neustále sledovat a vyhodnocovat změny v podnikatelském prostředí svého oboru, provádět tomu odpovídající úpravy ve strategickém řízení a pro případ krize (strategie při rozhodování, výkonnosti, likvidity) modifikovat vhodné nástroje řízení.

1.2 Formy krizového řízení

Každá krize je v podstatě neopakovatelnou situací a z toho plyne i různorodost jejich řešení. Za hlavní nástroje řešení firemních krizí se považuje:

- a) konsolidace;
- b) sanace;
- c) transformace;
- d) likvidace a
- e) konkurz.

Tyto základní nástroje lze dále uspořádat např. podle toho, zda vedou k ozdravení, oživení a následně k pokračování zdravého jádra v činnosti – *záchovné* nástroje (konsolidace, sanace), nebo naopak způsobí zánik podnikatelského subjektu – *destrukční* nástroje (likvidace, konkurz). Při jiném členění lze vzít v úvahu způsob, jakým jsou krize řešeny, zda soudní cestou (konkurz), nebo mimosoudní cestou (konsolidace, sanace).

Za základní předpoklad úspěšného nasazení záchranného instrumentu se považuje analýza krize včetně jejích podnětů a příčin.

Konsolidace

Konsolidace je jedním z postupů, kterým podniky mohou řešit mírné finanční krize. Většina podniků během své existence tímto procesem obvykle prochází. Příčiny tohoto stavu spočívají především ve stávajícím managementu, který je spjat až příliš dlouho s podnikem, a tudíž není schopen provádět razantní změny, které by mohly pozitivně ovlivnit budoucí rozvoj podniku. Po důkladné analýze problémů je vždy nutné provést takové kroky, které budou znamenat např. změny ve stylu práce, změny v komunikaci mezi různými úrovněmi řízení jak z hlediska vertikálních, tak i horizontálních vazeb, úsporná opatření a další revitalizační postupy. Jedná se o případy, kdy podnik má relativně dobrý systém řízení a dochází k selhání některé jeho dílčí části, buď vlivem vnitřního selhání (lidský faktor – nedodržení pravidel řídicího systému, opožděná reakce a přizpůsobení se řídicího systému na změny uvnitř

podniku), nebo vlivem změn vnějšího prostředí (cenové změny, změny vlivem vývoje techniky a technologie, změny vlivem politických událostí atd.), které však nejsou příliš velké a na které lze reagovat. Konsolidace tedy znamená něco napravovat, neboli uvádět v normální stav. Z toho vyplývá, že konsolidace nemůže být upravována právními normami, neboť spočívá plně v kompetenci toho daného podniku. Hlavní výhodou konsolidačního programu je to, že přijatá opatření lze utajit před veřejností, a tím nepoškodit pověst firmy.

Sanace

Zatímco v rámci konsolidace se podnik připravuje na realizaci revitalizačního programu k vylepšování a případnému odstraňování neziskových aktivit, při sanaci se automaticky předpokládá, že hlavní předmět činnosti firmy je zcela neperspektivní. Sanace proto na svém počátku představuje v podstatě jistou inventarizaci toho, co je možné z firmy zachovat pro budoucnost. Vyhledávají se činnosti, popřípadě útvary, které jsou nejen perspektivní a ziskové, ale které zároveň přináší likviditu a nevážou na sebe neúměrně vysoké finanční zdroje. Po takto provedené analýze musí následovat radikální zásahy do organizační struktury podniku i do jeho vlastnických vztahů. Některé podnikové aktivity – a spolu s tím některé útvary či závody - jsou utlumeny či dokonce zrušeny, takže celkově dochází k poklesu podnikových aktivit.

Dále je nutné vytvořit co nejširší časový prostor pro radikální opatření v podnikových procesech cestou dohod s obchodními partnery, dodavateli i bankami. Tato fáze sanace je spojena s velkou účetní ztrátou, kdy jediným zdrojem její úhrady bývají vlastní zdroje. Aby zajistil dostatek finančních zdrojů, přistupuje podnik ke spoustě nepopulárních opatření, jako je např. snižování základního kapitálu nebo prodej majetku, o kterém podnik ví, že ho bude sice v budoucnu potřebovat, ale činí tak proto, že mu to přinese v současnosti tolik potřebné finanční prostředky. Negativním důsledkem prodeje aktiv bývá v této situaci jejich prodejní cena. Podnik tato aktiva ve většině případů prodává za značně nevýhodných podmínek a to ho staví do pozice, že v budoucnu bude muset znovu dříve prodaná aktiva nakoupit, ale již za běžné tržní ceny. Prodej těchto aktiv může probíhat buď po jednotlivých složkách, nebo může dojít k prodeji části nebo dokonce celého podniku, v jiných případech může být podnik nebo jeho část vložena do jiného podniku. Z předchozího vymezení sanace je patrné, že tento nástroj řešení krizí již nelze utajit před veřejností - a zároveň - že proces sám o sobě nelze ponechat pouze na managementu podniku, musí dojít i k zapojení obchodních partnerů, peněžních ústavů, finančních úřadů. V praxi jsou používány nástroje běžného hospodaření,

ale na poněkud specifické operace. Využívá se běžných možností podniku, ale většinou s důsledky vedoucími k spíše negativním budoucím efektům v činnosti podniku. Proces sanace je do jisté míry regulován právními normami, ale ne do té míry, jako je tomu např. u transformací, likvidací či konkurzů.

Transformace

Krise podniku se může rozvinout do takového stádia, že není reálné uvažovat o jeho záchraně v dosavadní podobě. Řešením takto vzniklé situace jsou možné formy transformace v podobě *rozdělení* do menších subjektů (v případech nesourodých aktivit nebo nepřekonatelných rozporů mezi vlastníky) nebo se jedná o transformace v podobě *fúzí* ve smyslu *slučování* se ekonomicky silnějšího podniku s menším podnikem řešícím krizi, *splývání* dvou menších podniků v jeden větší subjekt apod. Ve své podstatě transformace znamenají formální zrušení právního subjektu, nikoliv však subjektu ekonomického, neboť ten dále existuje v pokračujících právních subjektech. Transformační procesy mají velmi propracovanou právní, účetní i daňovou legislativu.

Likvidace

Likvidace je jedním z nástrojů, jak řešit krizi podniku, ale mimosoudní cestou. Důvody, které vedou k tomu, že podnik vstupuje do likvidace, jsou různé. Obecně lze rozdělit do několika skupin v závislosti na příčinách likvidace.

- a) Do první skupiny lze zařadit rozhodnutí společníků, která byla učiněna buď už při založení společnosti, nebo ke kterým společníci přistoupili až v průběhu existence společnosti (tzv. „dobrovolná“ likvidace). Tento druh likvidace nelze spojovat s řešením krize podniku.
- b) Druhá skupina důvodů je pro vlastníky méně příznivá, protože společnost může být zrušena rozhodnutím soudu za předpokladu, že byly porušeny zákonem stanovené podmínky pro řádné fungování společnosti (tzv. „nucená“ likvidace).
- c) Teprve do třetí skupiny lze zařadit likvidace, které jsou nástrojem řešení krize podniku a které představují určitou prevenci před jeho bankrotem. Hlavním důvodem likvidace je zastavit prohlubující se ztrátu podniku a vypořádat všechny závazky.
- d) Do poslední skupiny jsou zařazeny tzv. následné likvidace, které jsou důsledkem konkurzního řízení.

V průběhu likvidace by mělo docházet k útlumu podnikatelské činnosti a následnému rozprodeji podniku, části podniku nebo jednotlivých položek majetku. Včasným provedením likvidace se zabraňuje prohlášení konkurzu na majetek podniku. Likvidace tedy je konečným řešením z hlediska existence právnické osoby – obchodní společnosti. Nemusí to být ovšem ještě zcela konec existence podniku nebo jeho části jako ekonomické jednotky, pokud se v rámci likvidace podaří likvidátorovi podnik prodat jako celek nebo jako část nebo pokud se např. dohodne fúze se silnější společností, kdy dojde ke zrušení likvidace s právním nástupcem (např. sloučení).

Konkurz

Konkurz je nástrojem, který se používá v případě, že všechny ostatní nástroje krizového řízení buď selhaly, nebo jejich realizace nepřipadá v úvahu. Zároveň je to nástroj řešení akutní (otevřené) krize podniku pod kuratelou právní úpravy. Opatření, která se management podniku pokusil učinit při zjištění počátku krize a následně při jejím přerůstání v latentní krizi v rámci konsolidace nebo sanace, se neosvědčila, nebyla účinná. Podnik se ocitl ve fázi, kdy již nelze počítat s fungováním podniku v dohledné budoucnosti v rámci dané společnosti. Není vyloučeno, že by podnik nebo jeho část jako ekonomická jednotka mohl fungovat v rámci jiné společnosti.

Projevem akutní (otevřené) krize je především odliv zákazníků (vysoké ceny, dlouhé dodací lhůty, nekvalitní výroba), snížení konkurenceschopnosti, možné propouštění zaměstnanců, pokles výroby (výkonnosti), narušené dodavatelsko odběratelské vztahy především z důvodu platební neschopnosti. V počátečním období se jedná především o druhotnou platební neschopnost, která může dříve či později přerůst v platební neschopnost prvotní, a tudíž dojde k předlužení společnosti. Právě platební neschopnost a předlužení společnosti jsou základními znaky úpadku, a tedy nutnou podmínkou pro podání návrhu na řešení krize soudní cestou. Pokud soud rozhodne o tom, že podnik je v úpadku, musí následovat (dle nové právní úpravy) rozhodnutí o řešení tohoto úpadku. Pokud bude shledáno, že není možná záchrana společnosti, bude rozhodnuto o její likvidaci konkurzem. Druhou nutnou podmínkou pro to, aby mohl být prohlášen konkurz na majetek dlužníka, je četnost věřitelů. Pokud existuje pouze jeden věřitel dlužníka, není možné využít tuto formu řešení akutní krize, neboť existují mnohem efektivnější způsoby vymožení neuhrazených závazků (např. exekuce). Závěrem nezbyvá než konstatovat, že jde o řízení procesně složité z důvodu mnohosti účastníků a složitosti procedur ochraňujících vztahy mezi nimi, kdy uspokojení

nároků věřitelů nelze dosáhnout jiným efektivnějším způsobem. Právě úpadek dlužníka a způsoby jeho řešení v rámci stávající a nové úpravy je hlavním tématem této práce.

1.3 Etika v podnikání versus krizová situace podnikatele a úloha finančního účetnictví

Podnikání a vše s ním spojené, tj. získávání, zpracování a zveřejňování účetních informací, předcházení krizovým situacím až po jejich řešení různými stupni insolvenčního řízení se realizuje v rámci všeobecně přijímaných pravidel a hodnocení chování a jednání fyzických i právnických osob v rámci daném tzv. etickými normami – morálkou. Morálka – etika vždy určitým způsobem v dobrém či špatném podmiňuje fungování jakéhokoli systému, tj. i podniku. Hranice toho, co je ještě etické v podnikání, v účetnictví, ve finančním řízení, v řešení krizových situací podniků buď přispívá k pozitivnímu vývoji podnikání k všeobecnému prospěchu, nebo naopak neprospívá a tím spíše prospívá k prospěchu jen úzké vrstvy různých zájmových skupin, na úkor jiných. Hranice mezi tím, co je etické a co již etické není, je velmi křehká a podléhá různým výkyvům.

Vznik nadměrných rizik v podnikání je v mnoha případech důsledkem právě přílišným uvolněním etických pravidel v bezohledný prospěch určité relativně úzké zájmové skupiny. Poskytuje prostor pro nezodpovědné, bezohledné jednání, zneužívání všech pravidel obsažených v právních normách a mnohdy směřuje až k loupeživému jednání. V tomto kontextu pak vede ke krizovým situacím, které jsou předmětem našeho zájmu.

S nastolením tržního hospodářství po roce 1989 u nás vznikala řada společností a firem, jejichž cílem nebylo podnikání v rámci etických norem první poloviny 20-tého století, ale snaha o co nejrychlejší zbohatnutí na úkor ostatních. Tato doba přinášela velká rizika, která vedla ke vzniku řady krizových situací v podnicích, ty vedly např. k tunelování firem, krachu bankovních domů, loupeživým konkurzům apod. Za patnáct let opětovné existence tržního prostředí v České republice se i morálka a etika v podnikání pozvolna zlepšuje. Bude to však dlouhý proces, neboť zlepšit morálku a etiku v podnikání je běh na dlouhou trať. Přerušování tržního prostředí nastolením totalitního režimu negativně ovlivnilo vývoj etických a morálních norem v České republice. Byli jsme začleněni do izolovaného světa, kde platila jiná pravidla než ve vyspělých tržních ekonomikách. Možná to bude trvat minimálně jednu

generaci, než z podnikatelského prostředí zmizí podvodníci, tuneláři a neupřímní obchodníci, a než bude do našeho právního řádu zakotvena úprava, která bude považovat „nezaplacení faktury věřiteli za zločin“. Až teprve poté se také sníží obecná rizika v podnikatelském prostředí.

2 Historický vývoj konkurzního řízení v českých zemích

2.1 Konkurz od středověku do 50-tých let 20. století

Počátky vývoje konkurzního řízení v Čechách je třeba hledat již v druhé polovině třicátých let 17. století. Příčiny toho lze hledat zejména na konci 16. století, které je charakterizováno tzv. cenovou revolucí. Dochází k masivnímu cenovému nárůstu, jímž je postižen nejen venkov, ale i tehdejší šlechta. České konkurzní právo vycházelo tehdy zejména z potřeb šlechty, která si tento nástroj vytvořila pro řešení svých dlužnických vztahů. Právní úprava již v tomto období reagovala na obavy věřitelů z toho, že jejich pohledávky nemusí být plně uspokojeny.

V roce 1637 došlo k vlastnímu osamostatnění konkurzního řízení a k jeho úplnému vydělení z dosud jednotného soudního řízení tzv. *císařským reskriptem* z 29. srpna 1637 a na něho navazujícím *místodržitelským patentem* z 23. listopadu 1637. Za vůbec první český konkurzní řád bývá považován tzv. *Novell* z roku 1640. Konkurz dle těchto norem vyhlašoval deskový soud, který nejdříve shromáždil všechny věřitele a prozkoumal jejich nároky a následně vydal rozsudek, jak mají být věřitelé uspokojeni. Nejdříve se uspokojovaly privilegované pohledávky, potom hypotekární pohledávky a nakonec ostatní věřitelé v pořadí, v jakém se přihlásili. Konkurzní majetek (podstata) se v žádném případě nedělil mezi věřitele poměrně (aliquotně). To znamená, že např. soudem jako první určený věřitel dostal celou svou pohledávku včetně úroků a ostatní nemuseli dostat vůbec nic.

Za další významný mezník vývoje formování konkurzního řízení je považováno vydání *Josefínského konkurzního řádu* z roku 1781. Konkurzní řízení bylo rozděleno do několika uzavřených stadií, jejichž pořadí bylo neměnné. Celé řízení začínalo přípravným obdobím, ve kterém bylo nutno zjistit, zda jsou splněny podmínky pro prohlášení konkurzu a také předběžné zajištění dlužníkovy majetku. Po tomto stádiu následovalo likvidační řízení, kdy věřitelé byli vyzváni, aby přihlásili své pohledávky. Přihlášky pohledávek se realizovaly formou žaloby. Mezi povinnosti věřitelů se řadilo zvolení věřitelského výboru a vybrání správce. Likvidační řízení sloužilo jako podklad pro řízení prioritní. V této fázi bylo stanoveno pořadí jednotlivých pohledávek a věřitelé byli rozděleni do pěti tříd. Následně došlo k rozprodávání majetku dlužníka a k rozdělení výtěžku z tohoto prodeje. Toto řízení se označovalo jako řízení distribuční.

Hlavními nedostatky konkurzního řízení kodifikované josefínským konkurzním řádem byly jeho nákladnost a zdlouhavost. Proto se v průběhu první poloviny 19. století začaly objevovat snahy o jeho nahrazení novým řádem, kterým se stal *konkurzní řád z 25. prosince 1868*, jenž kopíroval pruský konkurzní řád. Do konkurzu podle této normy nespadal veškerý dlužníkův majetek ani veškeré jeho závazky. Například nebylo možné zpeněžovat majetek sloužící k obživě dlužníka či jeho rodiny, předměty, na které měl někdo zástavní právo nebo dlužníkovy nemovitosti v cizině. I tato právní úprava rozdělovala věřitele do několika skupin. Na rozdíl od minulých úprav se tento proces rozděloval na dvě části – zahajovací řízení a vlastní konkurz. V zahajovacím řízení šlo o zjišťování podmínek prohlášení konkurzu, vlastní konkurzní řízení pak činilo jednotný celek na rozdíl od dřívějších tří etap (likvidační, prioritní a distribuční řízení). Asi nejvíce kritizovaným bodem této právní úpravy bylo opět různé nakládání s věřiteli. Nároků na vyloučení a nároků na přednostní uspokojení bylo tolik, že se obvykle na vlastní věřitele nedostalo vůbec nebo jen nepatrně.

Nedostatky této úpravy vedly k vydání *rakouského konkurzního řádu z roku 1914*. Tento řád společně s *uherským konkurzním řádem a vyrovnacími řády* (oba vydány v průběhu 1. světové války) byly v roce 1918 převzaty recepčním zákonem do právního řádu Československé republiky. Tato právní úprava zůstala v platnosti s drobnými úpravami až do roku 1931, kdy byl schválen nový zákon č. 64/1931Sb., kterým se vydávaly řády konkurzní, vyrovnací a odpůrcí. Dle mnoha odborníků se jednalo o moderní a relativně dokonalou úpravu bankrotového práva. Vyznačovala se podobnými znaky jako náš současně platný zákon o konkurzu a vyrovnání. Podobně byl definován úpadek, existovaly dvě podstaty - jedna společná a jedna zvláštní (pro oddělené věřitele) apod. Není se také čemu divit. Vždyť v roce 1991 bylo na tuto právní úpravu navázáno.

Tento vývoj byl přerušen v roce 1951 tím, že občanský soudní řád (zákon č. 142/1950 Sb.) zrušil zákon z roku 1931, aniž by jej nahradil jinou odpovídající právní úpravou. Vzhledem k tomu, že v této době došlo v podstatě k likvidaci soukromého vlastnictví (takřka výhradním vlastníkem výrobních prostředků se stal stát, který předal majetek do správy jednotlivým hospodářským organizacím), stal se konkurz v podmínkách socialistického hospodářského systému neaplikovatelným, a tedy nepotřebným. Takovéto kroky zbavily národní hospodářství samoregulace a očišťování od nemocných a nefungujících subjektů. To, že nešlo léčit „nemocné“, nepřispívalo k ekonomickému rozvoji naší země. U státních

podniků v podstatě nemohlo dojít ke konkurzu, ale pouze k jejich zrušení, či k nějaké jejich právní transformaci. Existenci krizových situací v různém stupni a jejich řešení v podstatě představovaly relativně časté reorganizace státních podniků. Rozborem cyklu hlavních organizačních změn by se dal vysledovat i vývoj krizových prvků či situací v národním hospodářství od 50-tých let až po konec let 80-tých. Centralizované hospodářství na jedné straně centralizovalo a akumulovalo zisky, na druhé straně nutně „utrácelo“ původní majetkové prospěchy na úhradu ztrát. Krizové situace byly z celostátní úrovně řešeny spíše jako konsolidace či sanace.

2.2 Současně platná právní úprava konkurzního řízení (zákon o konkurzu a vyrovnání)

K obnovení konkurzního práva došlo až po čtyřicetileté přestávce, kdy v České republice ještě neexistovalo funkční tržní prostředí, a to zákonem č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání. Svým pojetím má tento zákon inspirační zdroj v zákonu z roku 1931, ale s tou výhradou, že dřívější zákon byl zasazen do zcela jiného právního prostředí. Vzhledem k tomu, že došlo k přerušení plynulého vývoje v období totalitního státu, nová právní úprava nemohla bezproblémově navázat na praktické aplikační zkušenosti z let 1931-1950. To způsobilo, že současně platná právní úprava je výrazem určité stagnace, neboť obecný vývoj této právní oblasti ve světě na velmi dlouhou dobu nezasáhl náš právní řád.

Právní úpravy, patřící k předchozímu vývojovému stupni, vycházely z toho, že typickým úpadcem je malý podnikatel (obchodník, živnostník), který má jen omezený počet věřitelů. Ti se většinou mohli konkursního řízení přímo zúčastnit a jejich optimálního uspokojení bylo možné dosáhnout zpeněžením úpadcova majetku „kus po kuse“, a to nejlépe dražbou, která teoreticky poskytovala nejvyšší výtěžek. Vedle konkursu, který spočívá na likvidačním principu, bylo možné úpadek řešit i sanačním způsobem, a to vyrovnáním, které bylo v popsanych podmínkách funkční. Úpadky drobných podnikatelů zároveň neměly makroekonomické nebo sociální důsledky, a to ani v obdobích jejich častějšího výskytu (např. v dobách hospodářských krizí).

Nový vývojový stupeň konkursního práva, který se začal uplatňovat ve druhé polovině 20. století, naopak vychází z toho, že typickým úpadcem se stal střední podnikatel, a že úpadky se nevyhýbají ani velkým obchodním společnostem. Tito úpadci mají obvykle několik set nebo i několik tisíc věřitelů, kteří se mohou řízení účastnit jen zprostředkovaně, takže tzv. věřitelské orgány jsou zde nezbytností. Dražební prodej majetku podstaty „kus po kuse“ buď vůbec nepřichází v úvahu, nebo je krajně neefektivní. Hledal se proto jiný způsob uspokojení věřitelů, přičemž v úvahu přicházelo zejména pokračování v provozu úpadcova podniku za současné realizace určitých opatření. Uplatňoval se tím sanační princip, avšak jinými formami než vyrovnáním, které se v nových hospodářských podmínkách již neosvědčovalo.

Další společenskou realitou ovlivňující moderní úpravy konkursního práva je značný nárůst úpadků, které se netýkají podnikatelů (tzv. spotřebitelské úpadky). Dochází k němu v souvislosti s rozvojem splátkových obchodů. Větší výskyt těchto úpadků, při nichž jsou možnosti uspokojení věřitelů omezené, již představuje i v naší zemi sociální problém. Je tomu tak proto, že v mnoha případech jsou spotřebitelé (úpadci) po skončení konkursu nepřiměřeně a dlouhodobě zatěžováni.

Nové vývojové tendence se poprvé objevily v zákoně zvaném Bankruptcy Law, vydaném v roce 1978 v USA. Tento zákon se stal více či méně vzorem i pro úpravu konkursního práva v jiných státech.

Náš právní řád dostatečně nereagoval nebo reagoval jen zcela omezeně na moderní trendy vývoje konkurzního práva, a tudíž docházelo k určitému zaostávání za potřebami hospodářského vývoje, jakožto i k odchýlkám oproti srovnatelným právním řádům.

Současně platná právní úprava se vyznačuje spoustou nedostatků, které jsou především dány již výše popsáním historickým vývojem, kdy největší příčina tkví v naší poměrně dlouhé izolaci.

České řešení úpadku je v zásadě procesem „likvidačním“. Existují možnosti ještě před ukončením konkurzu rozhodnout o ukončení jeho zrušení s podmínkou, že společnost úpadce bude převzata např. fúzí nebo převedena na společníka a její úpadek bude vlastně řešen

podnikovou kombinací. Podmínkou pro prohlášení konkurzu na majetek dlužníka je až jeho úpadek. To však znamená velmi často situaci, kdy už nelze přemýšlet o možném budoucím úspěšném pokračování v činnosti. Současná právní úprava v podstatě nereaguje na některé situace vyžadující zvláštní přístup; jde především o úpadky, které mají hromadné účinky (krach bank a jiných finančních institucí), dále o úpadky nepodnikatelů (spotřebitelské úpadky). Ačkoliv byl zákon o konkurzu a vyrovnání mnohokrát novelizován, není stále zdaleka dokonalý a potíže s jeho uceleným výkladem nadále přetrvávají.

Jaké námitky mají jednotlivé zúčastněné strany na konkurzní řízení? Jedná se v první řadě o dlužníky, dále o konkurzní věřitele, oddělené věřitele, správce konkurzních podstat a v neposlední řadě o konkurzní soudce. Dlužníci kritizují, že dosavadní úprava je nechrání před „vykonstruovanými“ návrhy na prohlášení konkurzu, že jsou kriminalizováni za nezdrary v podnikání, že vyrovnání je prakticky neprůchodný proces a že neexistuje možnost ozdravení podniku pomocí reorganizace. Konkurzní věřitelé si stěžují, že mají malý vliv na průběh konkurzu, a to jak co do možnosti vahou svých hlasů rozhodnout o řešení krizové situace dlužníka, tak co do možnosti efektivně ovlivnit výběr (jmenování) správce podstaty a kontrolovat jeho činnost. Oddělení věřitelé namítají, že dosavadní úprava výrazně a neodůvodněně zkracuje jejich právo na oddělené uspokojení v konkurzu. Správci podstaty si stěžují, že nemají k dispozici účinné nástroje k zajištění (vynucení) součinnosti dlužníka i věřitelů, že musí vykonávat řadu vysoce administrativně náročných činností, jež zbytečně prodlužují dobu trvání konkurzního řízení, a že ve vazbě na některé oblasti práva (např. v daňové oblasti) není jejich postavení vymezeno s dostatečnou přesností. Konkurzní soudci poukazují na procesní pravidla, která se většinou opírají o ustanovení občanského soudního řádu a která jsou pro úpadkové řízení nevhodná, čímž celý proces velmi zpomalují a komplikují. Dlužníci, konkurzní věřitelé i konkurzní soudci si pak společně stěžují na nedostatečnou profesionální úroveň správců konkurzních podstat. Všichni (včetně veřejnosti) vyjadřují přesvědčení, že úpadkové řízení podle stávající úpravy je zdlouhavé, neefektivní a málo průhledné. Praxe ukazuje, že existují i tzv. „zbytečné konkurzy“ či konkurzy zneužité pro cíle určitých zájemců či zájmových skupin, ale i konkurzy, které měly negativní důsledky nejen pro přímo zúčastněné strany, ale i pro celé národní hospodářství (např. Škoda Plzeň, Chemapol včetně jeho rozsáhlé sítě dceřiných společností apod.).

Všechny tyto námitky vedly k tomu, že se začalo pracovat na zcela nové úpravě řešení úpadku dlužníků. Tento poměrně dlouhý legislativní proces nakonec vyústil ve schválení

nového insolvenčního zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, který byl publikován ve sbírce zákonů dne 9.května 2006. Účinnost tohoto zákona je stanovena na 1.červenec roku 2007. Je tomu tak proto, že tento nový zákon vyžaduje zpracovat a schválit celou řadu prováděcích předpisů, které jsou nezbytné pro uplatňování jeho ustanovení .

Již při prvním studiu tohoto zákona se ukazují některé nedostatky, na které bude třeba reagovat pravděpodobně ještě v době před jeho účinností. Jaký přínos pro společnost bude tento zákon mít zatím nelze odhadnout, a proto bude nutno počkat až na praktické zkušenosti s jeho uplatňováním v budoucnosti.

3 Insolvenční zákon

Nová právní úprava řešení úpadku (akutní krize) dlužníka se odlišuje od současně platné právní úpravy ve třech základních oblastech. První oblastí změny je samotný proces insolvenčního řízení, který jako jediný řeší krizi podniku právní cestou. Druhou oblastí je změna v pojetí úpadku dlužníka a třetí oblastí je možnost zvolit až po zjištění úpadku nejvhodnější variantu řešení tohoto úpadku.

3.1 Vymezení základních pojmů

Nový insolvenční zákon č. 182/2006 Sb., ze dne 30.března 2006 o úpadku a způsobech jeho řešení, publikovaný ve Sbírce zákonů dne 9.května 2006, upravuje způsoby řešení nejen úpadku, ale i okamžik hrozícího úpadku dlužníka soudní cestou, a to tak, aby uspořádáním majetkových vztahů dlužníka k dotčeným osobám došlo k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. Zcela nově zákon upravuje možnost oddlužení dlužníka od závazků, které nebyly plně uspokojeny v průběhu insolvenčního řízení.

Za pozitivní fakt lze označit definování některých základních pojmů v obecných ustanoveních insolvenčního zákona. Jedná se o tuto terminologii:

- a) **insolvenční řízení** - soudní řízení, jehož předmětem je dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení;
- b) **insolvenční soud** - soud, před nímž probíhá insolvenční řízení;
- c) **insolvenční návrh** - u insolvenčního soudu podaný návrh na zahájení insolvenčního řízení;
- d) **incidenční spor** - spory vyvolané insolvenčním řízením, o kterých tak stanoví insolvenční zákon, projednávané v rámci insolvenčního řízení;
- e) **majetková podstata** - majetek určený k uspokojení dlužníkových věřitelů;
- f) **osoba s dispozičními oprávněními** – osoba, které v průběhu insolvenčního řízení přísluší právo nakládat s majetkovou podstatou ohledně všech oprávnění, ze kterých se skládá;
- g) **zajištěný věřitel** - věřitel, jehož pohledávka je zajištěna majetkem, který náleží do majetkové podstaty, a to zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění anebo obdobným právem podle zahraniční úpravy;

- h) **příhláška pohledávky** - procesní úkon, kterým věřitel uplatňuje uspokojení svých práv v insolvenčním řízení;
- i) **insolvenční rejstřík** - informační systém, který obsahuje údaje podle insolvenčního zákona;
- j) **společný zájem věřitelů** - zájem nadřazený jejich jednotlivým zájmům, je-li jeho cílem, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro ně spravedlivý a výnosnější než ostatní způsoby řešení úpadku; tím není dotčeno zákonem zaručené zvláštní postavení některých věřitelů;
- k) **finanční instituce** - banka, spořitelna a úvěrní družstvo, instituce elektronických peněz¹⁾, pojišťovna a zajišťovna, a za dále stanovených podmínek insolvenčního zákona i některé další osoby.

Soudní řízení je v dosud platné právní úpravě označováno v závislosti na konkrétním způsobu řešení úpadku, a to jako „konkurzní řízení, nebo jako „vyrovnací řízení“. Vzhledem k tomu, že nová právní úprava sjednocuje soudní řízení, byl zaveden obecnější a širší pojem „insolvenční řízení“. Od tohoto pojmu se pak dále odvozují užívané pojmy jako je „insolvenční soud“, „insolvenční návrh“ a nově zřízený institut, kterým je „insolvenční rejstřík“. Ani majetek určený k uspokojování věřitelů není nazýván jako doposud „konkurzní podstata“ nebo „vyrovnací podstata“, ale jako obecnější pojem „majetková podstata“, neboť se nebere v úvahu zvolený způsob řešení úpadku. Dále nový zákon upustil od pojmu „oddělení věřitelé“ a zavedl výstižnější termín „zajištěný věřitel“.

Zákon o konkurzu a vyrovnání	Insolvenční zákon
Konkurní řízení v rámci KŘ <ul style="list-style-type: none"> • nucené vyrovnání 	Insolvenční řízení v rámci IŘ <ul style="list-style-type: none"> • konkurz • nepatrný konkurz • reorganizace • oddlužení
Vyrovnací řízení	

Tab. č. 1: Způsoby řešení úpadku v právních úpravách ČR

¹⁾ Zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku), ve znění zákona č. 257/2004 Sb. a zákona č. 377/2005 Sb.

3.1.1 Úpadek dlužníka v dosavadním a novém pojetí

Než se budeme zabývat některými fázemi nové právní úpravy řešení krizí podniků a jejich důsledky na účetnictví a oceňování položek majetkové podstaty, je nutné si definovat úpadek dlužníka.

3.1.1.1 Současně platný zákon o konkurzu a vyrovnání

Tento zákon definuje úpadek jako objektivní stav, ve kterém se nachází dlužník. Ten je vymezen dvěma formami:

- a) úpadek z titulu insolvence;
- b) úpadek ve formě předlužení.

Insolvenčí se rozumí neschopnost po delší dobu plnit své splatné závazky, přičemž musí existovat více věřitelů. Z uvedené definice je tedy jasné, že se musí jednat vždy o splatnou pohledávku věřitele. Otázka spojená s délkou trvání tohoto úpadekového stavu není v zákoně o konkurzu a vyrovnání výslovně řešena. Jakékoliv odkazy či výklady proto mohou mít pouze informativní či orientační charakter. Chce-li mít věřitel jistotu, že s návrhem na prohlášení konkurzu zcela jistě uspěje, je vhodné si od dlužníka vyžádat písemné prohlášení o tom, proč neplní své splatné závazky. Pokud v tomto vyjádření bude zmínka o tom, že by rád svým závazkům dostál, ale momentální finanční situace mu to neumožňuje, lze důvodně předpokládat, že je tento dlužník v úpadku ve formě platební neschopnosti. Vyjdeme-li z dostupné judikatury vztahující k otázce „delší doba“, tj. z délky trvání platební neschopnosti, pak je třeba odkázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, který vyslovil názor, že neschopnost dlužníka po delší dobu plnit své splatné závazky se obecně pojí s nejkratší možnou lhůtou, tj. lhůtou tří měsíců. Nicméně soud se přiklání k závěru, že má-li být úpadek ve formě platební neschopnosti osvědčen najisto, měly by být dlužníkovy závazky po lhůtě splatnosti po dobu nejméně šesti měsíců. Další podmínkou nezbytnou pro vyhlášení konkurzu v důsledku úpadku způsobeném insolvenčí je to, že neschopnost dlužníka plnit své splatné závazky je objektivní. To znamená, že pokud má dlužník dostatek finančních prostředků, ale plnit z jakéhokoliv důvodu nechce, nelze tento stav řešit konkurzem, ale jinými prostředky, například exekucí.

Předlužení jako druhý důvod úpadku nemůže nastat u všech dlužníků, ale pouze u podnikajících fyzických a právnických osob. Předlužení - opět kromě souběhu věřitelů -

předpokládá, že dlužníkovy splatné závazky jsou vyšší než jeho obchodní majetek. Z pohledu rozvahy by se mělo jednat o vykazování záporné hodnoty vlastního kapitálu. V tomto případě je nutné alespoň částečně se zmínit o problematice oceňování podle účetních principů a zásad na rozdíl od oceňování dle zákona o konkurzu a vyrovnání. Podle zákona o konkurzu a vyrovnání se do dlužníkovy majetku zahrnuje i očekávaný výnos z pokračující podnikatelské činnosti, lze-li příjem převyšující náklady při pokračování podnikatelské činnosti důvodně předpokládat. Tady ustanovení zákona o konkurzu a vyrovnání nerespektuje aktuální princip zjišťování výsledku hospodaření, ale hledá souvislosti mezi příjmy a náklady, hledá možná zdůvodnění platnosti předpokladu trvání podniku v dohledné budoucnosti. V zásadě se dá předpokládat, že podnikatelská činnost bude během konkurzu spíše utlumována, a tudíž takové příjmy budou minimální. Prodej majetkové podstaty v konkurzu jednou smlouvou, tzn. ve formě prodeje podniku jako ekonomické jednotky, je možné považovat za krajní případ ozdravení podniku, i když společnost v dohledné době zanikne.

3.1.1.2 Úpadek v insolvenčním zákonu a jeho řešení

Na rozdíl od zákona o konkurzu a vyrovnání nový **insolvenční zákon** definuje čtyři druhy úpadku, při kterých v zásadě vychází z dosavadních forem úpadku. Tyto definice však v některých směrech významně mění a doplňuje.

Definice úpadku:

1. platební neschopnost;
2. domněnka platební neschopnosti;
3. předlužení;
4. hrozící úpadek.

Platební neschopnost

Dlužník je v úpadku, jestliže má:

- a) více věřitelů a
- b) peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a
- c) tyto závazky není schopen plnit (dále jen „platební neschopnost“).

Úpadek formou platební neschopnosti je dle insolvenčního zákona charakterizován třemi znaky. První znak, který spočívá v četnosti věřitelů (nejméně dva), je shodný se zákonem o konkurzu a vyrovnání. Druhá charakteristika je spojena s délkou platební neschopnosti. Nová právní úprava již nepřebírá sporné spojení „po delší dobu“, ale nahrazuje je konkrétním časovým údajem 30 dnů po lhůtě splatnosti peněžité pohledávky. Důvodem této změny není jenom zpřesnit dobu, kdy je možné podat insolvenční návrh, ale zároveň uspíšit řešení krize dlužníka. Na druhou stranu, v závislosti na této relativně krátké době po splatnosti peněžité pohledávky, by mohlo docházet k většímu výskytu úpadků dlužníků. Tomu se předchází tím, že musí být splněna i třetí podmínka, že dlužník „není schopen“ plnit své peněžité závazky. Zákon svojí konstrukcí nově přenáší toto důkazní břemeno na dlužníka, v jehož zájmu by mělo být vyvrátit tato tvrzení.

Zároveň se ale při rozhodování o úpadku přihlíží k tomu, zda počet věřitelů nebyl vytvořen „uměle“ (jedná se o tzv. nezaviněný úpadek); v takovém případě není první znak úpadku naplněn. Insolvenční soud insolvenční návrh podaný věřitelem zamítne, jestliže nebylo prokázáno, že insolvenční navrhovatel a alespoň jedna další osoba má proti dlužníkovi splatnou pohledávku. V tomto případě se za další osobu nepovažuje osoba, na kterou byla převedena některá z pohledávek insolvenčního navrhovatele proti dlužníkovi nebo její část v době 6 měsíců před podáním insolvenčního návrhu nebo po zahájení insolvenčního řízení.

Tyto nekalé praktiky některých věřitelů v mnoha případech vedly k poškození dlužníka. Fakt, že na dlužníka by mohl být prohlášen konkurz, významně oslabil jeho pozici na trhu. V některých případech se jednalo o podání věřitelského návrhu ze strany konkurence, jindy mohlo jít o nevyřízené účty mezi obchodními partnery, společníky, v neposlední řadě návrh mohli zprostředkovaně podat i odvolaní vedoucí pracovníci dlužníka. Současná platná úprava je v tomto směru zneužívána, neboť v ní není zakotven institut „náhrady škody“, která by odrážela hodnotu způsobené škody dlužníkovi v důsledku prohlášení třeba i neoprávněného konkurzu.

Domněnka insolvence

Domněnka insolvence znamená, že se má za to, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, jestliže:

- a) zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků;
- b) neplní je po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo

- c) není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníkovi výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo
- d) nesplnil povinnost předložit:
 - seznam svého majetku včetně pohledávek za svými dlužníky („seznam majetku“),
 - seznam svých závazků s uvedením svých věřitelů („seznam závazků“),
 - seznam svých zaměstnanců,
 - listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek, kterou mu uložil insolventní soud.

Předlužení

Úpadek ve formě předlužení se může vyskytovat pouze u takových dlužníků, kterými mohou být pouze právnické osoby nebo fyzické osoby – podnikatelé. O předlužení se jedná tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. V porovnání se stávající právní úpravou se při úvaze o tom, zda dlužník je předlužen, přihlíží k souhrnu všech (nikoli jen splatných) závazků dlužníka. Tato skutečnost opět posiluje pozice věřitele, neboť z účetních závěrek dlužníka lze mnohem dříve rozpoznat jeho krizi. U definice úpadku ve formě předlužení se i nadále počítá se zohledněním budoucích očekávaných výnosů dlužníka, a to jednak ve vazbě na další správu jeho majetku, jednak ve vazbě na další provozování jeho podniku. Podkladem pro signalizaci úpadku všeobecně a zejména ve formě předlužení mohou být informace z účetní závěrky a na ně navazující ukazatele finanční analýzy čerpající z účetních výkazů dlužníka. Na první pohled viditelnou informací je hodnota vlastního kapitálu a jeho struktura. Pokud vlastní kapitál vykazuje zápornou hodnotu, lze důvodně předpokládat, že dlužník je předlužen. Pokud hodnota vložených prostředků do základního kapitálu je vyšší než celková hodnota vlastního kapitálu, lze usuzovat, že podnik žije na úkor majetkové podstaty, a tudíž je pravděpodobně ohrožen předpoklad trvání podniku v dohledné budoucnosti. Dalším významným doplňujícím ukazatelem může být záporná hodnota čistého pracovního kapitálu.

Hrozící úpadek

Nově insolvenční zákon zavádí pojem „hrozící úpadek“, kdy může být podán insolvenční návrh, ale pouze ze strany dlužníka, který důvodně předpokládá, že nebude schopen řádně a včas plnit podstatnou část svých peněžitých závazků. Právní úprava se nezabývá podrobnějším vysvětlení pojmu „hrozící úpadek“. Podle mého názoru o „hrozím

úpadku“ můžeme hovořit v okamžiku zjištění nerovnováhy v podnikových subsystémech (které jsou v předchozím textu popsány jako latentní krize), u kterých lze předpokládat, že vyústí v insolvenční. V tomto okamžiku by měla hlavní pozornost být věnována finančním ukazatelům likvidity podniku (okamžitá, pohotová, běžná likvidita).

Zákon o konkurzu a vyrovnaní	Insolvenční zákon
Definice úpadku <ul style="list-style-type: none"> • platební neschopnost • předlužení 	Definice úpadku <ul style="list-style-type: none"> • platební neschopnost • domněnka platební neschopnosti • předlužení • hrozící úpadek

Tab. č. 2: Definice úpadku v současné a nové právní úpravě ČR

Z předchozího textu vyplývá, že nový insolvenční zákon se podrobněji zabývá pojetím úpadku z několika pohledů a zpřesňuje vymezení jednotlivých forem. Na základě zpřesnění výkladu těchto forem může návrhováte lépe posoudit situaci dlužníka v okamžiku podání insolvenčního návrhu; to přispěje ke zvýšení pravděpodobnosti úspěchu při rozhodování o řešení úpadku dlužníka². (Dále se budeme věnovat již jen novému zákonu.

Za základní způsoby řešení úpadku nebo hrozícího úpadku insolvenční zákon považuje:

- a) konkurz,
- b) reorganizaci,
- c) oddlužení a
- d) zvláštní způsoby řešení úpadku, které zákon stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů.

Konkurz je tradiční způsob řešení úpadku dlužníka uplatňovaný dosud v České republice, který ve většině případů končí zánikem podniku. Insolvenční zákon tuto formu řešení úpadku považuje za základní, nikoli za preferovanou formu. *Reorganizace* je nově zavedený způsob řešení krize, který spočívá v souboru sanačních opatření, jež mají vést k ozdravení dlužníka podniku. Jako způsob řešení úpadku nepodnikatelských subjektů se zavádí *oddlužení*, které v sobě zahrnuje splátkový kalendář dlužníka ve prospěch věřitelů a

² Na podporu tohoto tvrzení odkazuji na kapitolu č. 6.3.2 statistika vyřízení konkurzu zamítnutím návrhu.

již nám dobře známý institut vyrovnání, i když v pozměněné formě. Tyto formy řešení úpadku s výjimkou oddlužení budou podrobněji rozebrány v následujících samostatných kapitolách. Za *zvláštní způsob* řešení úpadku je považován nepatrný konkurz a úpadek finančních institucí.

3.1.2 Procesní subjekty

Za procesní subjekty insolvenční zákon považuje:

- a) insolvenční soud;
- b) insolvenčního správce, popřípadě další správce;
- c) věřitele, kteří uplatňují svá práva vůči dlužníkovi;
- d) dlužníka;
- e) státní zastupitelství, které vstoupilo do insolvenčního řízení nebo do incidenčního sporu, a
- f) likvidátora dlužníka.

3.1.2.1 Insolvenční soud

Insolvenční soud jako procesní subjekt plní z věcného hlediska dle insolvenčního zákona obdobné úkoly jako podle stávající úpravy. Dochází však k formulačnímu zpřesnění jeho postavení, které se snaží co nejvýstižněji postihnout jeho dvojí roli v insolvenčním řízení. Soud na straně jedné vykonává rozhodovací činnost (vydává rozhodnutí, jejichž vydání zákon ukládá nebo předkládá) a na straně druhé vykonává dohled nad postupem a činnostmi ostatních procesních subjektů a rozhoduje o záležitostech s tím souvisejících.

3.1.2.2 Insolvenční správce

Insolvenční zákon upravuje postavení a činnost insolvenčních správců jen po procesní stránce. Ostatním mimoprocesním otázkám se tento nový zákon věnuje je v nezbytně nutné míře, neboť se předpokládá, že jim bude věnován samostatný zákon o insolvenčních správcích. Vzhledem k tomu, že účinnost nového insolvenčního zákona je od 1.července roku 2007, má zákonodárce ještě čas na přípravu, předložení a schválení zákona o insolvenčních správcích.

V současné době se správci vybírají ze seznamů, které jsou vedeny příslušnými soudy k řízení (krajské soudy). Seznam insolvenčních správců od 1.7.2007 bude nově veden Ministerstvem spravedlnosti.

Do seznamu bude možné pouze zapsat:

- a) fyzickou osobu, která je bezúhonná a způsobilá k právním úkonům, má vysokoškolské vzdělání právnického nebo ekonomického směru a prokáže způsobilost v insolvenčním právu,
- b) veřejnou obchodní společnost, která bude činnost insolvenčního správce vykonávat prostřednictvím svých společníků, o kterých prokáže, že jako fyzické osoby splňují podmínky pro zapsání do seznamu.

V porovnání se současnou právní úpravou se především zpřísní požadavky na kvalifikaci správců. Pokud v současné době o zápis do seznamu správců požádal advokát nebo notář, byl do seznamu zapsán takřka automaticky. Domnívám se, že spousta advokátů neměla a dosud nemá větší povědomí o vedení účetnictví, o oceňování položek účetních výkazů, o provozování další činnosti podniku apod. Vzhledem k tomu, že současně platný zákon o konkurzu a vyrovnání upřednostňoval likvidační formu řešení úpadku – konkurz, stačilo správcům znát dobře procesní právo a na ekonomickou správu si případně najmout odborně znalou osobu. Se schválením insolvenčního zákona a se zavedením nových institutů jako je reorganizace a oddlužení, již není možné ponechat vzdělávání správců a jejich kvalifikační růst v této oblasti bez zákonné úpravy. Zatím se předpokládá, že uchazeč o zapsání do seznamu insolvenčních správců s vysokoškolským vzděláním právního směru, bude skládat zkoušky z oblasti ekonomiky a naopak. Jakým způsobem bude toto přezkoušení probíhat, po jakou dobu bude platné, jakým způsobem a v jaké oblasti bude probíhat další kvalifikační růst, jaká budou kárná řízení v případě neplnění povinností zatím není přesně známo, neboť zákon o insolvenčních správcích je ve fázi jeho tvorby.

Nová úprava pamatuje i na situaci, kdy nelze vybrat insolvenčního správce ze seznamu. V takovém případě je možné jím ustanovit i fyzickou osobu, která splňuje obecné a kvalifikační požadavky pro zápis do seznamu a se svým ustanovením souhlasí. Tato situace může nastat např. tehdy, je-li insolvenční řízení tak složité či rozsáhlé, že ustanovení fyzické osoby zkvalitní a zrychlí jeho průběh.

Další neméně důležitou povinností uchazeče o zapsání do seznamu insolvenčních správců je uzavření smlouvy o pojištění odpovědnosti za škodu, která by mohla vzniknout v souvislosti s výkonem jeho funkce nebo s činností jeho zaměstnanců po celou dobu trvání jeho funkce. Tuto smlouvu je povinen uzavřít na svůj náklad a před žádostí o zápis do seznamu. To platí i pro osobu, která nebude ve výjimečných případech vybrána ze seznamu insolvenčních správců, ale bude vykonávat tuto funkci v rozsahu insolvenčního správce.

Insolvenčního správce ustanovuje do funkce insolvenční soud nejpozději v rozhodnutí o úpadku. V zájmu zvýšení objektivitu postupu soudu se určení konkrétní osoby správce svěřuje předsedovi insolvenčního soudu. Ten při rozhodování je povinen přihlédnout zejména k osobě dlužníka a k jeho majetkovým poměrům, k odborné způsobilosti insolvenčního správce a jeho případnému zatížení. Rozhodovací pravomoc bude tedy mít 8 předsedů krajských soudů, neboť o všech insolvenčních řízeních rozhoduje místně příslušný krajský soud.

Nová právní úprava na jedné straně výrazně oslabuje roli soudce, který insolvenční řízení vede (neboť insolvenčního správce vybírá pouze předseda insolvenčního soudu) a na druhé straně významně posiluje vliv věřitelů na osobu správce tím, že mají možnost jeho výměny v průběhu řízení.

Nový insolvenční zákon formuluje obecné požadavky na činnost správce při výkonu jeho funkce v insolvenčním řízení. Přitom zdůrazňuje zásadu, podle které musí činit takové kroky, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře - a hlavně - aby při výkonu své funkce dal přednost společnému zájmu věřitelů před vlastními zájmy či zájmy jiných osob. Dalším velmi významným požadavkem je míra součinnosti správce a věřitelského orgánu. Správce je povinen nejméně jednou za tři měsíce předkládat insolvenčnímu soudu a věřitelskému orgánu písemnou zprávu o průběhu insolvenčního řízení.

Insolvenční správce odpovídá za škodu, kterou způsobil dlužníkovi, věřitelům nebo třetím osobám tím, že při výkonu své funkce porušil povinnosti, které mu byly uloženy zákonem nebo rozhodnutím soudu, a že nepostupoval s odbornou péčí. Této odpovědnosti může být správce zbaven pouze tehdy, pokud prokáže, že nemohl škodě nebo jiné újmě zabránit při vynaložení veškerého úsilí. Zvláštní skutková podstata je věnována újmám, které vznikly věřitelům s pohledávkou za podstatou. V tomto případě se správce zbaví

odpovědnosti jedině tehdy, pokud prokáže, že v době, kdy tento právní úkon činil, nemohl poznat, že majetková podstata nebude stačit k úhradě pohledávky za majetkovou podstatou.

Kromě povinností má insolvenční správce i svá práva, a to právo na odměnu a náhradu hotových výdajů. Stanovení odměny insolvenčního správce je předmětem právní úpravy. Náklady na činnosti, ke kterým je insolvenční správce povinen podle zákona nebo podle rozhodnutí soudu, jsou zahrnuty v jeho odměně a nese je ze svého a ne na úkor majetkové (konkurzní) podstaty, jako je tomu nyní. Výjimečně může splnění těchto činností zadat jiným osobám a uhradit je z majetkové podstaty se souhlasem soudu a věřitelského orgánu. Pokud správci vzniknou náklady spojené s využitím právních, ekonomických a jiných specializovaných služeb, lze je uhradit z majetkové podstaty, ale jen tehdy, jsou-li využité účelně v závislosti na rozsahu a náročnosti insolvenčního řízení a navíc dopředu schváleny věřitelským výborem.

Kromě pojmu insolvenční správce se v novém zákoně můžeme setkat s pojmy:

- a) předběžný insolvenční správce,
- b) zástupce insolvenčního správce,
- c) oddělený insolvenční správce,
- d) zvláštní insolvenční správce.

Insolvenční soud může ustanovit před rozhodnutím o úpadku *předběžného insolvenčního správce*, a to například v případě, kdy omezil dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou, nebo jestliže vyhlásil moratorium (dříve ochranná lhůta). Institutem moratoria se ve své práci nebudu zabývat, neboť předpokládám, že se nebude jednat o instrument hojně využívaný v budoucí praxi.

Zástupce insolvenčního správce je pojem známý již ze zákona o konkurzu a vyrovnání. Ustanovuje se v případě, že insolvenční správce nemůže přechodně svou práci vykonávat (například ze zdravotních důvodů). Na rozdíl od zvláštního správce v dosud platné právní úpravě má zástupce plnou působnost správce, ale pouze v čase, po který ji správce nemůže sám vykonávat.

Insolvenční soud ustanovuje *odděleného správce* v případě, že insolvenční správce je vyloučen z některých nepočetných úkonů pro svůj poměr k některému z dlužníkůvých

věřitelů nebo k jejich zástupcům a pokud není pochyb o tom, že tento vztah by ovlivnil celkový způsob výkonu práv a povinností insolvenčního správce. Jde například o situaci, kdy mezi stovkou přihlášených věřitelů je jeden věřitel s pohledávkou v nízké hodnotě, kterého v minulosti insolvenční správce zastupoval v nějaké kauze nebo pro něho vykonával poradenskou činnost apod. Oddělený správce se do nového zákona zakotvuje v souvislosti s úpravou podjatosti či nepodjatosti správce.

Zcela nově se zavádí institut *zvláštního insolvenčního správce*. Tento pojem byl užíván i ve stávající právní úpravě, ale úplně v jiném významu. V zákoně o konkurzu a vyrovnání se jednalo o správce, který byl určen pro vymezený obor správy, tedy postavení zvláštního správce se týkalo pouze výseku působnosti správce. Nejčastěji byl zvláštní správce ustanovován pro zajištění, soupis a zpeněžování konkurzní podstaty nebo na provozování úpadcova podniku (např. pro každou provozovnu jeden zvláštní správce). V rámci insolvenčního zákona se zvláštní správce ustanovuje v případě řešení otázek vyžadujících specializaci (např. pro obor autorského práva). Soud může ustanovit zvláštního správce i v souvislosti se správou předmětu zajištění na základě návrhu zajištěného věřitele.

Zákon o konkurzu a vyrovnání	Insolvenční zákon
Konkurzní řízení <ul style="list-style-type: none"> • konkurzní správce • předběžný správce • zvláštní správce • zástupce správce 	Insolvenční řízení <ul style="list-style-type: none"> • insolvenční správce • předběžný insolvenční správce • zvláštní insolvenční správce • zástupce insolvenčního správce • oddělený insolvenční správce
Vyrovnací řízení <ul style="list-style-type: none"> a) vyrovnací správce 	

Tab. č. 3: Institut správce v dosavadní a nové právní úpravě ČR

Předchozí analýzou obou úprav lze dojít k závěru, že nová právní úprava se správně zaměřuje na kvalifikaci insolvenčních správců. Upřednostňování správců s právním vzděláním již v nové úpravě není možné, neboť při zavedení nového způsobu řešení úpadku dlužníka formou reorganizace bude oprávněně kladen důraz na finanční a ekonomické znalosti správce při zhodnocení předkládaného reorganizačního plánu, přijatého na schůzi

věřitelů. V nově připravovaném zákoně o insolvenčních správcích by kromě kvalifikačních požadavků na osoby správců měla být zdůrazněna i lidská a morální stránka při výkonu činnosti. Vždyť právě při procesu reorganizace dlužníka se bude jednat o řadu zúčastněných stran (zaměstnanci, věřitelé, vlastníci, budoucí dodavatelé a odběratelé, finanční instituce apod.) dotčených insolvenčním řízením. Tato morální stránka insolvenčních správců by mohla být řešena vydáním etického kodexu stejně jako je tomu např. u auditorů.

3.1.2.3 Věřitelské orgány

Věřitelskými orgány jsou:

- a) schůze věřitelů,
- b) věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů.

Schůze věřitelů

Schůze věřitelů je věřitelským orgánem, který svolává a řídí insolvenční soud (nejpozději do 30 dnů poté, co byl o její svolání požádán), a to buď z vlastní iniciativy, nebo na návrh insolvenčního správce, věřitelského výboru anebo alespoň dvou věřitelů, jejichž pohledávky počítané podle výše (na každou 1 Kč pohledávky připadá jeden hlas) činí alespoň desetinu přihlášených pohledávek³. Právo účastnit se schůze věřitelů mají přihlášení věřitelé, dlužník, insolvenční správce a státní zástupce, pokud se účastní insolvenčního řízení. Právo účasti na schůzi věřitelů má i odborová organizace, která u dlužníka působí, pokud dlužník má zaměstnance. Nový zákon též stanoví přímo lhůtu, do kdy insolvenční soud musí svolat schůzi věřitelů. Další velmi důležitý bod, který se zakotvuje do nové právní úpravy, je povinný předmět jednání. Schůzi věřitelů může být projednám pouze ten předmět jednání, který byl uveden v oznámení o jejím svolání. Nově se totiž zavádí možnost, aby věřitelé mohli o předmětu jednání hlasovat písemně.

Zásadní změnou v porovnání se stávající právní úpravou je možnost insolvenčního soudu zrušit usnesení schůze věřitelů, pokud odporuje společnému zájmu věřitelů. Proti tomuto rozhodnutí soudu může být podáno odvolání tím věžitelem, který hlasoval pro usnesení schůze věřitelů. Toto odvolání ale musí být podáno nejpozději do skončení schůze věřitelů. V pozdější době již nejde podat odvolání proti rozhodnutí soudu o zrušení usnesení

³ Podle zákona o konkurzu a vyrovnání mohl o svolání požádat pouze správce nebo věřitelský výbor. Věřitelé nezastoupení ve věřitelském výboru byly tímto ustanovením ve většině případů znevýhodněni.

schůze věřitelů. Tato velice krátká doba pro podání odvolání by měla přispět k urychlení průběhu řízení.

Do pravomoci schůze věřitelů přísluší především volba a odvolání členů věřitelského výboru a jejich náhradníků nebo zástupce věřitelů. Zároveň rozhoduje o tom, zda ponechá ve funkci prozatímní věřitelský výbor. Ten může být jmenován insolvenčním soudem, a to i před 1. schůzí věřitelů a před rozhodnutím o úpadku. Soud jmenuje prozatímní výbor vždy, jestliže schůze věřitelů k tomu určená věřitelský výbor neustanovila. V této souvislosti je třeba poznamenat, že zákonodárce v nové úpravě nahradil dosud platné nepraktické ustanovení o tom, že dokud není zvolen věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů, vykonává působnost věřitelského výboru schůze věřitelů.

Aby hlasování o usnesení schůze věřitelů bylo platné, ve většině případů stačí prostá většina hlasů přítomných nebo řádně zastoupených věřitelů, která se počítá podle jejich výše pohledávek, kde platí, že 1 Kč pohledávky připadá na jeden hlas, a to včetně těch, co hlasovali písemně, pokud byly splněny všechny náležitosti „Hlasovacího lístku“.

Věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů

Jak již bylo zmíněno, ustanovit věřitelský výbor patří do kompetence schůze věřitelů. Tato povinnost se váže k počtu více než 50 přihlášených věřitelů. Maximální počet členů věřitelského výboru se v nové právní úpravě omezil na 7 členů oproti zákonu o konkurzu a vyrovnání, kde maximální počet byl 9 členů. Důvodem snížení je pravděpodobně větší operativnost a akceschopnost tohoto věřitelského orgánu. Minimální počet členů věřitelského výboru nová právní úprava nezměnila a jedná se tedy o 3 členy. Každý člen věřitelského výboru mohl mít svého náhradníka. Nový zákon již uvažuje s možností více než jednoho náhradníka. I tato novinka by měla pravděpodobně přispět k urychlení insolvenčního řízení.

Zásadní otázkou při úpravě věřitelského výboru je jeho složení. Zákon požaduje, aby ve věřitelském výboru byly zastoupeny všechny skupiny věřitelů podle povahy pohledávek a aby nezajištění věřitelé v něm měli početně alespoň takové zastoupení jako věřitelé zajištění.

Věřitelský výbor v první řadě chrání společné zájmy věřitelů. Déle do jeho kompetence spadá:

- a) dohlížet na činnost správce;
- b) poskytovat správci podporu při jeho činnosti;

- c) udělovat správci nebo dlužníku s dispozičními oprávněními souhlas k uzavírání smluv o úvěrovém financování;
- d) ověřovat a schvalovat průběžně výši a správnost hotových výdajů správce a nákladů spojených a udržováním a správou majetkové podstaty;
- e) nahlížet do dlužníkovy účetnictví;
- f) rozhodovat o ověření řádné účetní závěrky nebo mimořádné účetní závěrky auditorem;
- g) nahlížet do dlužníkových písemností ve stejném rozsahu jako správce;
- h) podávat soudu návrhy, které se týkají průběhu insolvenčního řízení včetně návrhů na uložení procesních sankcí.

Věřitelský výbor volí ze svého středu svého předsedu. Pokud opakovaně předseda výboru není zvolen, určí ho insolvenční soud. Předseda věřitelského výboru je velmi důležitou osobou při rozhodování, neboť při rovnosti hlasů rozhoduje právě hlas předsedy.

Věřitelský výbor se schází buď z vlastní iniciativy, nebo jej svolává soud, anebo správce. Tento výbor je usnášení schopný pouze tehdy, je-li přítomna nadpoloviční většina členů nebo jejich náhradníků. Nový insolvenční zákon podrobně pojmenovává osoby, které nemohou vykonávat funkci člena nebo náhradníka věřitelského výboru. Jedná se především o osoby blízké dlužníkovi, volení nebo jmenovaní vedoucí pracovníci dlužníka, společníci dlužníka s výjimkou těch, kteří nepůsobí v orgánech dlužníka nebo kteří nevlastní větší než 10% podíl na základním kapitálu dlužníka, a osoby tvořící s dlužníkem koncern. I členové věřitelského výboru stejně jako insolvenční správce odpovídají za škodu nebo újmu, kterou způsobili porušením svých povinností nebo neodborným výkonem své funkce.

I když z předchozího textu vyplývá významné posílení pravomocí věřitelů dlužníka, je zde zároveň důležité ustanovení o omezení členů a náhradníků věřitelského výboru nabývat majetek z majetkové podstaty jen se souhlasem schůze věřitelů.

V případě, že do insolvenčního řízení se přihlásí méně než 50 věřitelů, nevolí se na schůzi věřitelů věřitelský výbor, ale pouze zástupce věřitelů a jeho náhradníci, na které se vztahují všechna práva i povinnosti jako na členy věřitelského výboru a jejich náhradníky.

Oprávněná kritika dosud platného zákona o konkurzu a vyrovnání v oblasti věřitelských orgánů vyústila tedy v posílení jejich role v rámci insolvenčního řízení. Domnívám se, že tato role je primární a dominantní v rámci postavení všech procesních subjektů. Kladně hodnotím postih a odpovědnost věřitelů za chybné rozhodnutí především v uplatňování zájmu jednotlivce nad zájmy všech zúčastněných stran v celém průběhu insolvenčního řízení (např. postih za neoprávněné nadhodnocení přihlášené pohledávky věřitele). Možné sankce vyplývající z porušení povinností při výkonu funkce věřitelů zastoupených ve věřitelských orgánech naopak vedly (dle zkušeností s uplatňováním zákona o konkurzu a vyrovnání) a i nadále povedou k neochotě stát se členy těchto orgánů.

3.1.3 Majetková podstata

Jak už bylo dříve řečeno, zavádí se nový a dle právního výkladu obecnější pojem majetková podstata na rozdíl od zákona o konkurzu a vyrovnání, kde přívlastek podstaty byl přiřazen v závislosti na způsobu řešení úpadku – konkurz nebo vyrovnání. Pojem majetková podstata, tak jak ji definuje insolvenční zákon, je ale nešťastně zvoleným pojmem. Termín majetková podstata je v ekonomické teorii a praxi užíván ve smyslu hodnoty čistých aktiv nebo hodnoty vlastního kapitálu. Pro hodnotu, která bude sloužit k uspokojení věřitelů v rámci insolvenčního řízení, by bylo vhodnější použít termín insolvenční podstata.

Rozdílnost v obsahovém vymezení pojmu majetková podstata, který je běžně užíván v ekonomické teorii a praxi na jedné straně a podle insolvenčního zákona na straně druhé, je tak závažná, že se tímto problémem budu zabývat hlouběji v kapitole 5.2.

Pokud insolvenční návrh podal dlužník, do majetkové podstaty patří:

- a) majetek, který dlužníkovi patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení;
- b) majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení;
- c) podíl dlužníka na majetku, je-li spoluvlastníkem (i tehdy, je-li ve společném jmění manželů);
- d) majetek třetích osob, zejména jde-li o plnění z neúčinných právních úkonů.

Podal-li insolvenční návrh věřitel, náleží do majetkové podstaty:

- a) majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud nařídil předběžné opatření, kterým zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem;
- b) majetek, který patřil dlužníkovi v době, kdy soud vydal rozhodnutí o úpadku;
- c) majetek, který dlužník nabyt v průběhu insolvenčního řízení;
- d) podíl dlužníka na majetku, je-li jeho spoluvlastníkem (i tehdy, je-li ve společném jmění manželů);
- e) majetek třetích osob, zejména jde-li o plnění z neúčinných právních úkonů.

Co tedy konkrétně podle nového insolvenčního zákona tvoří majetkovou podstatu?

Jedná se o :

- a) peněžní prostředky;
- b) věci movité a nemovité;
- c) podnik;
- d) soubor věcí a věci hromadné;
- e) vkladní knížky, vkladní listy a jiné formy vkladů;
- f) akcie, směnky, šeky nebo jiné cenné papíry anebo jiné listiny, jejichž předložení je nutné k uplatnění práva;
- g) obchodní podíl;
- h) dlužníkovy peněžité i nepeněžité pohledávky, včetně pohledávek podmíněných a pohledávek, které dosud nejsou splatné;
- i) dlužníková mzda nebo plat, jeho pracovní odměna jako člena družstva a příjmy, které dlužníkovi nahrazují odměnu za práci (důchod, nemocenské dávky, peněžitá pomoc v mateřství, stipendia, náhrady ušlého výdělku, náhrady za výkon společenských funkcí, podpora v nezaměstnanosti, podpora při rekvalifikaci);
- j) další práva a majetkové hodnoty, mají-li penězi ocenitelnou hodnotu;
- k) příslušenství, přírůstky, plody a užitky výše uvedeného majetku.

Na rozdíl od stávající úpravy nový zákon z časového hlediska rozlišuje rozsah majetkové podstaty v závislosti na tom, kdo podal insolvenční návrh, zda dlužník nebo věřitel. Pozitivem dle předkladatele zákona je stanovení výčtu hodnot, které do majetkové podstaty náleží. Nejde o plný výčet, ale spíše o to, upozornit na jedinečnost každého

insolvenčního řízení a na možnost a povinnost zahrnout do podstaty téměř veškerý postihnutelný majetek. Tento výčet majetkových hodnot náležejících do podstaty by měl sloužit pro lepší orientaci správce především právního vzdělání.

Domnívám se však, že tento výčet je v některých případech spíše zavádějící a nevystihující ekonomickou podstatu vyjmenovaných položek.

Ve výčtu je např. uvedena položka podnik. Ale v jakém smyslu zde má být podnik chápán? Jedná se o vymezení podniku jako čistá aktiva dle IFRS 3 nebo o české právní pojetí podniku podle § 5 Obchodního zákoníku. Vzhledem k tomu, že tento pojem je používán v zákoně upravující procesní právo dlužníka v úpadku, jedná se zcela jistě pouze o vymezení podniku dle Obchodního zákoníku jako soubor věcí, práv a jiných majetkových hodnot využitelných k podnikání. Zdrojová část majetku podniku je jakoby oddělena, zejména závazky, neuvažuje se o ní. Dle Obchodního zákoníku je podnik zároveň považován za věc hromadnou. Tak proč je ve výčtu podnik vyčleněn jako samostatný bod? Proč není zahrnut do skupiny – soubor věcí a věci hromadné? Na tyto otázky nedovedu odpovědět. Dalším příkladem je dlužníková mzda nebo plat, včetně všech možných dalších dávek. V tomto případě tvůrce zákona jaksi zapomněl na existenci životního minima, v případě, že se jedná o dlužníka fyzickou osobu.

Jednou z nejdůležitějších činností, která patří do působnosti insolvenčního nebo předběžného insolvenčního správce, je zjišťování majetkové podstaty. Povinností dlužníka je poskytnout správci všestrannou součinnost. Podkladem pro zjišťování majetkové podstaty je seznam majetku, který je dlužník povinen předložit současně s insolvenčním návrhem (pokud návrh podává sám) nebo na základě rozhodnutí insolvenčního soudu (pokud návrh podává věřitel). Insolvenční nebo předběžný správce provede vlastní šetření o tom, zda do majetkové podstaty nepatří i jiné věci, práva, pohledávky a majetkové hodnoty než ty, které dlužník uvedl v seznamu majetku. Čím přehlednější a podrobnější seznam majetku dlužník vypracuje, tím bezproblémověji bude probíhat sestavení soupisu majetkové podstaty.

Dlužník musí umožnit správci přístup na všechna místa, kde má umístěn majetek náležející do majetkové podstaty. Pokud někdo má u sebe dlužníkův majetek patřící do majetkové podstaty, je povinen to oznámit správci nejpozději poté, co se dozví o vydání

rozhodnutí o úpadku a uvést i důvod, na jehož základě má tento majetek u sebe, a zároveň musí umožnit následnou prohlídku tohoto majetku a jeho ocenění.

Po zjištění majetkové podstaty insolvenční správce pořídí soupis majetkové podstaty. Jedná se listinu, do níž se zapisuje majetek náležející do majetkové podstaty. Obecně platí, co je zapsáno v soupisu, nakládá se s tím jen způsobem stanoveným insolvenčním zákonem. Pokud si správce není zcela jist, zda se jedná o majetek patřící dlužníkovi, z hlediska své vlastní ochrany tento majetek do soupisu podstaty zapíše včetně osoby, která k tomuto majetku uplatňuje práva, a bude čekat, zda se tato oprávněná osoba bude domáhat svého práva na vynětí věci. Žaloba musí být podána ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy osobě bylo doručeno vyrozumění o soupisu majetku, k němuž uplatňuje právo. Pokud není žaloba podána včas, platí, že označený majetek je do soupisu pojat oprávněně. Od počátku běhu této lhůty k podání žaloby až do jejího skončení a po dobu řízení o podané žalobě až do jeho pravomocného skončení nesmí insolvenční správce zpeněžit majetek, který je předmětem žaloby, ani s ním jinak nakládat.

Pro doložení tohoto tvrzení uvádím velmi jednoduchý možná až úsměvný příklad. Bývalý zaměstnanec se přijede podívat do areálu závodu, kde donedávna pracoval a kam přijel na kole, které opřel o plot, ale zevnitř. V té době probíhá zjišťování majetkové podstaty a správce narazí i na toto odložené kolo. Tento majetek zjistil, a tudíž zapsal do soupisu majetkové podstaty. Co je zapsáno již nelze vydat. Bývalému zaměstnanci nezbývá nic jiného než podat žalobu k insolvenčnímu soudu proti správci na vyloučení majetku (kola) z majetkové podstaty, neboť insolvenční zákon jiné řešení nepřipouští.

Majetek náležející do majetkové podstaty se do soupisu zapisuje jednotlivě s náležitou přesnou identifikací. Pokud se jedná o podnik jako celek nebo o jinou hromadnou věc, zapisuje se do soupisu pod jedinou položkou, ze které musí být zřejmé, co všechno do podniku nebo souboru věcí náleží v den zápisu do soupisu podstaty. K této jediné položce tedy musí existovat soupis všech aktiv včetně mimobilančních. Součástí soupisu je i ocenění provedené správcem. Jako podklad by měl správce použít údaje z účetnictví. Pokud si to přeje věřitelský výbor a finančně tuto službu také zajistí, ocenění provede znalec. Avšak v zákoně je zcela jasně řečeno, že ocenění musí být v souladu se zvláštními právními předpisy o oceňování a že se nepromítá do účetnictví dlužníka. Toto tvrzení nás má tedy vést k závěru, že správce pro výkon své funkce nepotřebuje účetnictví dlužníka, neboť tím nejdůležitějším

dokumentem je soupis majetkové podstaty, který není odrazem aktiv dlužníka uvedených v zahajovací rozvaze ke dni rozhodnutí o prohlášení konkurzu, ke dni povolení reorganizace? Domnívám se, že toto ustanovení je projevem neznalosti předkladatelů insolvenčního zákona v oblasti finanční a ekonomické. Naopak ocenění by se mělo za každou cenu promítat do účetnictví, a to tak, že cenové rozdíly, které vyplynou z přecenění na aktuální (realizační, čistou realizační, fair value,) hodnotu budou vypořádány výsledkově v souvislosti s konečným rozhodnutím o řešení insolvenčního návrhu. Domnívám se, že insolvenční zákon není tou oprávněnou normou, která by měla nekoncepčně zasahovat do problematiky oceňování jak v rámci běžného účtování transakcí, tak v rámci finančního výkaznictví podniků v úpadku. Opět se jedná o velmi závažnou problematiku, kterou se podrobněji zabývám v kapitole 5.2.

Vedle označení sepsovaného majetku, jeho ocenění a uvedení dne, kdy byla příslušná položka sepsána, musí být v soupisu uveden i důvod soupisu, případně den a důvod vyloučení sepsaného majetku ze soupisu. Soupis, případně později doplněný soupis, zveřejňuje insolvenční soud v insolvenčním rejstříku (což je nově zřizující se instituce, o které ještě bude řeč v dalším textu).

Velmi důležité je si ujasnit v obecné rovině, kdo a kdy je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními:

- a) dlužník v době do rozhodnutí o úpadku;
- b) insolvenční správce v době od prohlášení konkurzu;
- c) dlužník v době od povolení reorganizace a
- d) dlužník v době od povolení oddlužení.

Při správě majetkové podstaty by nemělo docházet především k jejímu znehodnocení, což znamená, že by nemělo dojít ke zničení, poškození nebo odcizení majetku, který do ní náleží. Tomu se dá zabránit například účelným vynaložením finančních prostředků na jeho pojištění nebo zajištěním ochrany hlídací službou, správným uskladněním apod. Pokud je to možné, majetek náležející do majetkové podstaty by měl být využíván pouze v souladu se svým určením, , nebo by měl být ještě rozmnožen. Například nemovitost bude i nadále pronajímána, dokud nebude rozhodnuto o jejím prodeji. V neposlední řadě je nutné starat se o vymožení pohledávek, které jsou v soupisu, aby nedošlo k jejich promlčení. V neposlední

řadě k rozmnožení majetkové podstaty může dojít i tím, že bude vymáháno zpět majetkové plnění, k němuž došlo v rámci neplatných a neúčinných právních úkonů.

3.2 Průběh insolvenčního řízení

3.2.1 Podání insolvenčního návrhu

Insolvenční řízení lze zahájit jen na základě písemného podání návrhu. Zahajuje se dnem, kdy insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu. Pokud je návrh podán u soudu, který nemá pravomoc v dané věci rozhodovat, tzn. u jiného než krajského soudu, má se za to, že žádný návrh nebyl podán. Tento insolvenční návrh může podat jak dlužník, tak jeho věřitel. V případě, že se jedná o hrozící úpadek, návrh může podat pouze dlužník. Kdyby v případě hrozícího úpadku měli právo podat návrh i věřitelé, hrozilo by, že ti - sledující výhradně své zájmy - budou tímto způsobem vyvíjet nátlak vůči svým dlužníkům, a to by bylo zcela neslučitelné s principy insolvenčního řízení.

Dlužnický návrh (v případě právnické osoby nebo fyzické osoby – podnikatele) by měl být podán bez zbytečného odkladu poté, co se dlužník dozvěděl o svém úpadku. Nově se do právní úpravy zavádí toto ustanovení: pokud dlužník nebo jeho zákonní zástupci, jeho statutární orgán nebo likvidátor nesplní povinnost podat insolvenční návrh, odpovídají věřiteli za škodu nebo jinou újmu, kterou způsobí porušením této povinnosti. Tato škoda nebo jiná újma se vyčíslí jako rozdíl mezi v insolvenčním řízení zjištěnou výší pohledávky, přihlášenou věřitelem k uspokojení a částkou, kterou věřitel v insolvenčním řízení na uspokojení této pohledávky obdržel. Osoba, která byla povinna podat insolvenční návrh, se může zbavit odpovědnosti pouze v případě, že prokáže, že porušení povinnosti nemělo vliv na rozsah částky určené k uspokojení pohledávky přihlášené věřitelem, anebo tuto skutečnost nesplnila vzhledem ke skutečnostem, které nastaly nezávisle na její vůli a které nemohla odvrátit ani při vynaložení veškerého úsilí.

3.2.2 Zahájení insolvenčního řízení

Oznámení o tom, že insolvenční řízení je zahájeno, se provádí vyhláškou. Tuto vyhlášku zveřejní insolvenční soud nejpozději do 2 hodin poté, co mu došel insolvenční návrh v insolvenčním rejstříku. Aby mola být tato lhůta dodržena, předpokládá se posílit krajské

soudy jak z hlediska materiálního zabezpečení, tak z hlediska personálního obsazení. Tím, že se informace o zahájení insolvenčního řízení zveřejní neprodleně, bez zbytečného odkladu, bude docházet k tomu, že všichni věřitelé se budou moci aktivně zapojit do řízení již ve fázi nalézání úpadku a že dlužníkův majetek bude až do rozhodnutí o insolvenčním návrhu chráněn před hromadným a nekontrolovaným tlakem věřitelů především s vykonatelnými pohledávkami.

V případě, že insolvenční návrh podá dlužník, bude povinen k němu připojit:

- a) seznam svého majetku včetně svých pohledávek s jmenovitým uvedením dlužníků, přičemž uvede jejich výši a vyjádří se k jejich dobytosti, případně označí pohledávku, u které již probíhá nebo proběhlo soudní nebo jiné řízení;
- b) seznam svých závazků s jmenovitým uvedením věřitelů. Pokud jsou věřitelem dlužníka osoby blízké nebo osoby, které tvoří s dlužníkem koncern, musí dlužník tyto skutečnosti v seznamu označit. V seznamu dlužník uvede dále výčet pohledávek věřitelů, které popírá co do důvodu a výše a proč. Pokud existují věřitelé, kteří mají právo na uspokojení ze zajištění, uvede jejich seznam odděleně;
- c) seznam svých zaměstnanců;
- d) listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek;
- e) návrh na povolení oddlužení, pokud chce řešit svůj úpadek nebo hrozící úpadek touto cestou;
- f) návrh na povolení reorganizace, pokud chce řešit svůj úpadek nebo hrozící úpadek touto cestou.

Pokud insolvenční návrh podá věřitel, je povinen doložit, že má vůči dlužníkovi splatnou pohledávku a k návrhu přiložit doklad o jejím přihlášení.

3.2.3 Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení

Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení nastávají okamžikem zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku (maximálně dvě hodiny po podání insolvenčního návrhu).

Se zahájením insolvenčního řízení se spojují tyto účinky:

- a) pohledávky a jiná práva týkající se majetkové podstaty mohou být uplatněna přihláškou;
- b) právo na uspokojení ze zajištění, které se týká majetku ve vlastnictví dlužníka nebo majetku náležejícího do majetkové podstaty, lze uplatnit pouze v souladu s insolvenčním zákonem;
- c) výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek náležející do majetkové podstaty, lze nařídit, nelze jej však provést.

Tyto účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení trvají až do skončení insolvenčního řízení, a jde-li o reorganizaci, do schválení reorganizačního plánu.

Věřitelé mohou od zahájení insolvenčního řízení uplatňovat své pohledávky přihláškou, i když soud ještě nezveřejnil výzvu k podávání přihlášek. Ve většině případů ale tato výzva je spojena s oznámením o zahájení insolvenčního řízení. Věřitelé své pohledávky mohou podávat až do rozhodnutí o úpadku a poté až do lhůty uvedené v rozhodnutí o úpadku.

Dlužník je povinen od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládat s majetkovou podstatou jen v takovém rozsahu, aby nedošlo ke zkrácení majetkové (insolvenční) podstaty. Všechny úkony, které by dlužník provedl v rozporu s touto povinností, by mohly být na základě odpůrcích žalob insolvenčního správce považovány za neplatné nebo neúčinné. V případě, že soud nařídil předběžné opatření, kterým omezil dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou v širším rozsahu, ustanoví předběžného správce. Jeho povinností je provést taková opatření, aby zjistil a zajistil dlužníkův majetek, přezkoumal dlužníkovu účetnictví nebo daňovou evidenci. Za tuto práci mu náleží odměna.

3.2.4 Projednání insolvenčního návrhu a rozhodnutí o něm

Tato první etapa insolvenčního řízení je společná všem způsobům řešení úpadku. Jde o zásadní změnu oproti platné právní úpravě. V první řadě je odstraněna procesní dualita řešení úpadku, jež spočívala v tom, že konkurzní a vyrovnací řízení byla řízeními samostatnými (navzájem neprovázanými) a navíc ovládanými různými zásadami. Jednotnost insolvenčního řízení podle nové právní úpravy odstraňuje dřívější povinnost provést některé procesní úkony

v určitém sledu (např. v zákoně o konkurzu a vyrovnání byl jmenován správce konkurzní podstaty až po prohlášení konkurzu). Insolvenční zákon již po zahájení insolvenčního řízení umožňuje věřitelům přihlašovat své pohledávky, již může fungovat předběžný insolvenční správce, může být ustaven prozatímní věřitelský výbor. V praxi se všichni účastníci řízení budou moci podílet na řízení již od samého počátku, a tím ovlivňovat jeho průběh. Zahájení řízení má i významné hmotněprávní a procesní účinky. Zejména omezuje dlužníka v dispozici s jeho majetkem a umožňuje provést potřebné kroky ke zjišťování majetkové podstaty. Tato první etapa insolvenčního řízení vrcholí rozhodnutím o tom, zda existuje úpadek dlužníka. Pokud bude zjištěn jeho úpadek, soud rozhodne o způsobu jeho řešení, a to buď současně, anebo v návaznosti na toto rozhodnutí.

Insolvenční návrh může soud:

- a) odmítnout – v případě, že neobsahuje všechny náležitosti, a to nejpozději do 7 dnů od podání;
- b) požádat o doplnění návrhu – v případě, že přílohy neobsahují stanovené náležitosti, nebo že nejsou přiloženy vůbec (doba na doplnění návrhu je 7 dnů).
Pokud návrh není včas doplněn, soud jej opět odmítne;
- c) přijmout a zahájit insolvenční řízení.

Insolvenční návrh může být v průběhu projednávání (až do vydání rozhodnutí o úpadku) vzat zpět navrhovatelem; v takovém případě soud insolvenční řízení zastaví. Pokud insolvenční návrh vezme zpět pouze jeden z navrhovatelů, insolvenční soud řízení zastaví, ale jen ve vztahu k tomuto navrhovateli. Insolvenční soud by měl rozhodnout o insolvenčním návrhu bez zbytečného odkladu, nejpozději do 10 dnů. Pokud insolvenční návrh podal dlužník, maximální lhůta pro rozhodnutí je 15 dnů.

3.2.5 Rozhodnutí o úpadku

Insolvenční soud vydá rozhodnutí o úpadku v případě, že při projednávání insolvenčního návrhu bylo dokázáno, že dlužník je v úpadku nebo že mu hrozí úpadek. Toto rozhodnutí musí obsahovat:

- a) výrok o tom, že byl zjištěn úpadek dlužníka nebo jeho hrozící úpadek;
- b) ustanovení insolvenčního správce;
- c) časový údaj o tom, kdy nastávají účinky rozhodnutí o úpadku;

- d) výzva pro věřitele, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky, aby tak učinili ve stanovené lhůtě (lhůta nesmí být kratší jak 30 dní a delší 2 měsíců);
- e) výzvu dlužníkům dlužníka, aby plnění neposkytovali dlužníkovi, ale insolvenčnímu správci;
- f) výzvu věřitelům, aby oznámili insolvenčnímu správci, jaká zajišťovací práva uplatní na dlužnickových věcech, právech, pohledávkách nebo jiných majetkových hodnotách;
- g) výrok, jímž se určí místo a termín konání schůze věřitelů (nejpozději do 2 měsíců od rozhodnutí o úpadku);
- h) výrok, jímž se určí místo a konání přezkumného jednání (nejpozději do 2 měsíců po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek, ne však dříve než po 7 dnech od uplynutí této lhůty);
- i) výrok, kterým se uloží dlužníkovi termín, do kdy musí sestavit a odevzdat insolvenčnímu správci seznamy svého majetku a závazků (s jmenovitým uvedením dlužníků a věřitelů);
- j) označení hromadných sdělovacích prostředků, ve kterých bude insolvenční soud zveřejňovat svá rozhodnutí.

Rozhodnutí o úpadku je - na rozdíl od stávající právní úpravy - vydáno až po zjištění úpadku nebo hrozícího úpadku. Ve stávající právní úpravě je rozhodnuto primárně o způsobu řešení úpadku (konkurz nebo vyrovnání); otázka existence úpadku pro rozhodnutí soudu je otázkou pouze předběžnou. Naproti tomu zjištění úpadku v insolvenčním zákoně je otázkou klíčovou, základní, i když při rozhodnutí o úpadku ještě nemusí být zcela jasné, jaký bude způsob řešení úpadku. Tato otázka je řešena následně dalším rozhodnutím.

Příklad č. 1

Insolvenční návrh je podán dne 3. 5. 2008, 10.15 hod. Insolvenční návrh podal dlužník, drobný podnikatel - fyzická osoba (v úvahu připadá pouze konkurz). Jaké kroky budou muset být učiněny a kdy?

Řešení:

- ❖ Zahájení řízení - vyhláška uveřejněna v insolvenčním rejstříku nejpozději 3.5. 2008 ve 12.15 hod.

- ❖ Insolvenční návrh obsahuje všechny náležitosti včetně příloh a jsou splněny podmínky pro vyhlášení úpadku nejpozději do 15 dnů po podání insolvenčního návrhu dlužníkem.
 - ❖ Rozhodnutí o úpadku je vydáno nejpozději dne 17. 5. 2008 a je spojeno s rozhodnutím o řešení úpadku konkurzem.
 - ❖ Výzva pro věřitele, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky vůči dlužníkovi, běží ode dne rozhodnutí – v uvedeném příkladě od 17.5. 2008 bude stanovena soudem minimálně do 16.6. 2008 a maximálně do 16.7.2008.
 - ❖ Schůze věřitelů je svolána v termínu od 17. 5. 2008 – do 16. 7. 2008.
 - ❖ Přezkumné jednání je svoláno na den:
 - a) v případě, že lhůta pro přihlášky pohledávek končí dne 16.6. 2008, bude přezkumné jednání probíhat v termínu od 23. 6. 2008 - do 22. 8. 2008.
 - b) v případě, že lhůta pro přihlášky pohledávek končí dne 16. 7. 2008, bude přezkumné jednání probíhat v termínu od 23. 7. 2008 - do 22. 9. 2008.
- V případě, že by přezkumné jednání proběhlo až po svolání první schůze věřitelů, je nutné v rozhodnutí o úpadku stanovit další termín schůze věřitelů tak, aby se konala až po přezkumném jednání.

3.2.6 Účinky rozhodnutí o úpadku

Vydáním rozhodnutí o úpadku nastávají tyto účinky:

- a) trvají účinky spojené s předběžným opatřením nařízeným insolvenčním soudem;
- b) v rozsahu, ve kterém není dlužník oprávněn nakládat s majetkovou podstatou, přechází toto právo na insolvenčního správce;
- c) je přípustné započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku; jedná se o tyto podmínky:
 - věřitel se stal přihlášeným věřitelem,
 - věřitel nezískal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem,
 - v době nabytí započitatelné pohledávky nevěděl o dlužníkově úpadku;
 - dosud uhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku tohoto věřitele.

3.2.7 Stanovení způsobu řešení úpadku

Stanovení způsobu řešení úpadku je nezbytným důsledkem rozhodnutí o úpadku. Insolvenční zákon vychází z koncepce, že na rozhodnutí o řešení úpadku by se měli co nejdříve podílet věřitelé dlužníka. Jejich chybné rozhodnutí pak následně půjde k jejich tíži, a tudíž je zde kladen důraz na to, aby tomuto rozhodování věnovali patřičnou pozornost (navíc je to především v jejich zájmu). Insolvenční soud může spojit s rozhodnutím o úpadku i rozhodnutí o prohlášení konkurzu, je-li dlužníkem osoba, u které nelze uplatnit jiný způsob řešení úpadku (jako je reorganizace nebo oddlužení). Insolvenční soud zároveň může spojit rozhodnutí o úpadku s rozhodnutím o způsobu řešení úpadku, jestliže se jedná o dlužnický insolvenční návrh a dlužník společně s ním podal buď návrh na povolení oddlužení nebo návrh na reorganizaci, přičemž reorganizační plán byl předem přijat všemi skupinami věřitelů.

V případě podání insolvenčního návrhu věřitelem nebo dlužníkem, který k návrhu nepřipojil návrh na oddlužení nebo návrh na reorganizaci, ač lze tyto formy řešení úpadku u dlužníka uplatnit, insolvenční soud rozhodne o způsobu řešení úpadku samostatným rozhodnutím vydaným do 3 měsíců po rozhodnutí o úpadku. Nesmí rozhodnout dříve než po skončení schůze věřitelů svolané rozhodnutím o úpadku. Na této schůzi předkládá insolvenční správce zprávu o své dosavadní činnosti a zároveň navrhuje nejvhodnější způsob řešení úpadku.

Schůze věřitelů může přijmout usnesení věřitelů o způsobu řešení dlužníkového úpadku, s podmínkou, že „pro“ musí hlasovat nejméně polovina všech přítomných zajištěných věřitelů počítaná podle výše jejich pohledávek a nejméně polovina všech přítomných nezajištěných věřitelů počítaná podle výše jejich pohledávek, nebo pro musí hlasovat nejméně 90% přítomných věřitelů počítáno podle výše pohledávek. Za přítomného se nepovažuje věřitel, který hlasoval písemně. Podle usnesení schůze věřitelů (pokud ovšem není v rozporu s insolvenčním zákonem) rozhodne insolvenční soud o způsobu řešení úpadku. Právě tato pravomoc, která je přidělena schůzi věřitelů, výrazně posiluje postavení věřitelů v celém insolvenčním řízení.

Za velké pozitivum nové úpravy podniků v krizi považují jednotnost tohoto procesu (ne jako dříve konkurzní řízení a vyrovnací řízení). Další významný klad nové úpravy spatřují

v upřednostnění existence objektivního stavu dlužníka – v ověření, zda je skutečně v úpadku, a pokud návrh podá věřitel dlužníka, v možnosti dlužníka aktivně se proti neoprávněnému návrhu případně bránit.

Stará právní úprava tím, že nedostatečně rozlišovala způsoby řešení úpadku, neumožňovala ochranu tzv. poctivého dlužníka, který k řešení úpadku nebo již hrozícího úpadku (i když tento pojem stará úprava nezná) přistoupil včas a zodpovědně, čímž svým věřitelům poskytl šanci dosáhnout vyšší míry uspokojení jejich pohledávek. Ale bohužel tím, že konkurzním správcům a soudcům byla dána do jisté míry „neomezená moc“ při správě dlužníkovy majetku v konkurzu, docházelo k tomu, že věřitelé byly poškozováni, především tím, že správce mohl uměle prodlužovat délku konkurzního řízení, a tím odčerpávat výtěžek z konkurzní podstaty na uspokojení pohledávek za podstatou (hlavně svých a svých spolupracovníků). Podíl nákladů konkurzní podstaty v průměru v České republice činí cca 35%, v USA je to méně než cca 10%. V tomto směru kladně hodnotím posílení role věřitelů při rozhodování především o způsobu řešení úpadku, ale zároveň jejich odpovědnost za chybné rozhodnutí v dané věci.

Lze očekávat, že dojde i k posílení role dlužníka tím, že při rozhodování o způsobu řešení úpadku bude moci ovlivňovat ostatní procesní subjekty. Význam jeho postavení ještě více vyvstane při sestavování reorganizačního plánu nebo při oddlužení (při zachování dlužníka jako ekonomické jednotky, v některých případech i zachování obchodní společnosti, u nepodnikatelů fyzických osob při prosazování práva na důstojnou existenci).

Celá nová úprava je protkána spoustou lhůt, které musí být dodrženy v rámci celého insolvenčního řízení. Předpokládá se, že to by měl být ten pravý nástroj pro zrychlení a zkvalitnění celého právního procesu. Tím by pravděpodobně měla být splněna snaha o dosažení mnohem vyššího výtěžku, a tím vyšší míry uspokojení věřitelů. Ale nikde není řečeno, co se stane, když lhůty nebudou dodrženy, kdo za to ponese odpovědnost.

První fáze insolvenčního řízení – od podání insolvenčního návrhu do rozhodnutí o úpadku - , která je společná všem způsobům řešení úpadku je zobrazena na následujícím schématu č. 1.

První etapa insolvenčního řízení

(společná všem formám řešení úpadku)

Insolvenční návrh

dlužníka

- pro úpadek
- pro hrozící úpadek

věřitele

- pro úpadek

Zahájení insolvenčního řízení

vyhláška v insolvenčním rejstříku
do 2 hodin od podání insolvenčního návrhu

Rozhodnutí o úpadku

při dlužnickém návrhu do 15 dnů od zahájení insolvenčního řízení
při věřitelském návrhu do 10 dnů od zahájení insolvenčního řízení

4 Uplatňování pohledávek a způsoby řešení úpadku

Na rozhodování o přijetí nejvhodnějšího způsobu řešení úpadku má vliv celá řada faktorů, mezi které řadíme počet a objem věřitelských nároků, velikost a strukturu insolvenční podstaty, druh dlužníka – fyzická či právnická osoba, velikost dlužníka – obrat, počet zaměstnanců, apod.

4.1 Věřitelé a uplatňování pohledávek

Věřitelé v insolvenčním řízení své pohledávky uplatňují podáním přihlášky od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené v rozhodnutí o úpadku. Přihlásit lze pohledávku nesplacnou, vázanou na podmínku, nebo pohledávku, která již byla uplatněna u soudu včetně pohledávek, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí.

Nároky věřitelů se uspokojují v závislosti na způsobu řešení úpadku, a to při konkurzu rozvrhem, při reorganizaci plněním reorganizačního plánu nebo plněním při oddlužení. Pohledávku je nutné vždy vyčíslit v penězích, i když jde o pohledávku nepeněžitou. Pokud se jedná o pohledávku v cizí měně, musí být přepočítána na českou měnu podle kurzu devizového trhu vyhlášeného ČNB v den zahájení insolvenčního řízení. Nastala-li splatnost této pohledávky dříve (před zahájením insolvenčního řízení) přepočítá se na českou měnu podle kurzu vyhlášeného v den její splatnosti.

Pokud se při přezkumném řízení zjistí, že skutečná výše přihlášené pohledávky činí méně než 50% přihlášené částky, k přihlášené pohledávce se nepřihlíží ani v rozsahu, ve kterém byla při jednání zjištěna. Věřiteli, který takovou pohledávku přihlásil, insolvenční soud uloží, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna. Stejným způsobem se postupuje i u zajištěných věřitelů, kteří přihlásili svoji pohledávku v rozsahu nad 50% zjištění, nebo v pořadí lepším než je skutečnost. Toto ustanovení se může zdát příliš striktní z pohledu přihlášeného věřitele. Do nové právní úpravy bylo zabudováno proto, aby se předcházelo nepoctivému záměru věřitelů přihlásit si bez věcného podkladu co možná největší pohledávku a čekat, zda se na to při přezkumném řízení přijde. Snahou této úpravy je předejít na základě zkušeností s podobnými postupy v konkurzním řízení podle stávající úpravy účelovým manipulacím s přihláškami za účelem posílení vlivu věřitelů na schůzi věřitelů a ve věřitelských orgánech.

Příklad č. 2

Věřitel přihlásil do insolvenčního řízení splatnou pohledávku ve výši 100 000,- Kč. Příslušenství k této pohledávce vyčíslil na 150 000,- Kč jako úrok z prodlení.

Řešení:

- ❖ Při přezkumném řízení insolveční správce popřel příslušenství k této pohledávce co do její výše a určil stav příslušenství ve výši 20 000,- Kč.
- ❖ Přihláška byla uskutečněna ve výši 250 000,- Kč, popřeno 130 000,- Kč, uznáno 120 000,- Kč.
- ❖ Zjištěná pohledávka je nižší než 50% přihlášky, a tudíž k zjištěné pohledávce ve výši 120 000,- Kč se nepřihlíží, a navíc věřitel je povinen uhradit ve prospěch majetkové podstaty dlužníka 130 000,- Kč.
- ❖ Poznámka. Příklad nepřihlíží k možnosti vyvolání incidenčního sporu vůči insolvenčnímu správci.

Druhy pohledávek

V průběhu celého insolvenčního řízení se setkáváme s celou řadou pohledávek. Jedná se o následující druhy pohledávek:

- a) pohledávky za majetkovou podstatou;
 - (a1) vzniklé po zahájení insolvenčního řízení;
 - (a2) vzniklé po rozhodnutí o úpadku;
- b) pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou;
- c) přihlášené pohledávky do insolvenčního řízení;
- d) podřízené pohledávky;
- e) zůstatkové pohledávky;
- f) neuspokojitelné pohledávky v insolvenčním řízení.

(a1) Pohledávky za majetkovou podstatou, pokud vznikly po zahájení insolvenčního řízení

- náhrada nutných výdajů a odměna předběžného správce, likvidátora jmenovaného soudem a správce podniku dlužníka za součinnost poskytnutou předběžnému správci nebo insolvenčnímu správci;
- náhrada nutných výdajů a odměna členů a náhradníků věřitelského výboru;
- náhrada zálohy na náklady insolvenčního řízení, pokud ji zaplatila jiná osoba než dlužník.

(a2) Pohledávky za majetkovou podstatou, pokud vznikly po rozhodnutí o úpadku

- hotové výdaje a odměna insolvenčního správce;
- náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka;
- náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora za činnost prováděnou po rozhodnutí o úpadku;
- náhrada hotových výdajů a odměna znalce ustanoveného insolvenčním soudem za účelem ocenění majetkové podstaty;
- daně, poplatky, cla, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na veřejné zdravotní pojištění;
- pohledávky věřitelů ze smluv uzavřených osobou s dispozičními oprávněními;
- pohledávky věřitelů, jejichž splnění osoba s dispozičními právy povolila, jakož i ze smluv, které osoba s dispozičními právy nevypověděla;
- pohledávky věřitelů odpovídající právu na vrácení plnění ze smluv, od nichž bylo odstoupeno nebo které osoba s dispozičními oprávněními vypověděla;
- náhrada hotových výdajů osob, které poskytli insolvenčnímu správci součinnost.

(b) Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou

- pracovněprávní pohledávky dlužníkových zaměstnanců, které vznikly v posledních 3 letech před rozhodnutím o úpadku nebo po něm;
- pohledávky věřitelů na náhradu škody způsobené na zdraví;
- pohledávky státu – úřadů práce za náhradu mzdy vyplacené zaměstnancům;
- pohledávky účastníků z penzijního připojištění se státním příspěvkem;
- pohledávky věřitelů na výživném ze zákona;
- náhrada nákladů, které třetí osoby vynaložily na zhodnocení majetkové podstaty, mají-li z tohoto důvodu proti dlužníku pohledávku z bezdůvodného obohacení.

Pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou se uspokojují v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku. Tyto pohledávky se v insolvenčním řízení uplatňují vůči insolvenčnímu správci.

(c) Přihlášené pohledávky do insolvenčního řízení

Pohledávky, které budou uspokojovány v rámci konkurzu až při rozvrhu nebo při reorganizaci, které budou předmětem kompromisu, musí být do insolvenčního řízení vždy přihlášeny a budou předmětem přezkumného jednání. Přihlášené pohledávky do insolvenčního řízení se dělí na pohledávky zajištěných věřitelů a na pohledávky nezajištěných věřitelů. Zvláštní skupinu tvoří ještě tzv. podmíněné pohledávky.

(c1) Zajištění věřitelé

Zajištění věřitelé uplatňují své pohledávky stejně jako nezajištění věřitelé přihláškou, ve které musí uvést okolnosti, které osvědčují toto zajištění. Zajištěný věřitel má právo, aby jeho pohledávka byla uspokojena z výtěžku zpeněžení věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, jimiž byla zajištěna. Insolvenční správce může kdykoli v průběhu insolvenčního řízení vyplatit zajištěnému věřiteli po schválení soudem výtěžek zpeněžení zajištění. Tento výtěžek se ale sníží o náklady spojené se správou a zpeněžením zajištění a o odměnu správce (zvláštního). Nejvýše lze odečíst 5% výtěžku zpeněžení na náklady spojené se zpeněžením a 4% na náklady spojené se správou. Pokud bude zajištěný věřitel souhlasit, lze odečíst i náklady ve větším rozsahu. Pokud na jednom aktivu participuje více zajištěných věřitelů, po jeho zpeněžení se pak následně uspokojí v pořadí, v jakém vznikl právní důvod zajištění a to z té části výtěžku, který na ně připadá. Neuspokojená část jejich pohledávky se pak považuje za ostatní přihlášenou pohledávku.

Pokud dojde v konkurzu ke zpeněžení věci, práva, pohledávky a jiné majetkové hodnoty, zaniká zajištění pohledávky zajištěného věřitele. Toto zajištění zaniká i tehdy, pokud zajištěný věřitel nepodal přihlášku své pohledávky. V tomto případě bude s výtěžkem ze zpeněžení takového aktiva naloženo v běžném režimu. Tento věřitel vzhledem k tomu, že nepodal přihlášku, nebude vystupovat ani jako zajištěný ani jako nezajištěný věřitel, a tudíž nebude ani uspokojen.

Byl-li sjednán úrok, zajištěná pohledávka se úročí v rozsahu zajištění ode dne následujícího po dni rozhodnutí o způsobu řešení úpadku úrokovou sazbou před tím, než se dlužník dostal do prodlení. To neplatí pro úrok z prodlení.

Je-li způsobem řešení úpadku konkurz a majetková podstata – dlužníkův podnik – je zpeněžen jedinou smlouvou, zvyšuje se přihlášená pohledávka zajištěného věřitele o úroky

podle předchozího odstavce. Je-li majetková podstata při řešení úpadku konkurzem zpeněžena jinak než jednou smlouvou, úročení se nepoužije

Je-li způsobem řešení úpadku reorganizace, pohledávka zajištěného věřitele se zvyšuje o úrok ode dne následujícího po dni rozhodnutí o způsobu řešení úpadku; úrok je splatný jednou měsíčně, jakmile znalec ocení hodnotu zajištění.

(c2) Podmíněné pohledávky

Jde-li o zajištění majetku třetích osob, mohou věřitelé své pohledávky ze zajištění uplatňovat mimo insolvenční řízení. Pokud se zajištěný věřitel domáhá svého práva v rámci zajištění věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty ve vlastnictví třetích osob, mohou tyto osoby pohledávku, která by jim vznikla proti dlužníku uspokojením věřitele, přihlásit jako pohledávku podmíněnou. Správce v tomto případě již nebude mít možnost vymáhat toto plnění ve prospěch majetkové podstaty, protože plnění bylo učiněno přímo ve prospěch zajištěného věřitele.

Příklad č. 3

Dlužníkovi byl poskytnut bankovní úvěr ve výši 5 000 000,- Kč. Banka požadovala zajištění úvěru ve formě nemovitosti. Vzhledem k tomu, že dlužník žádnou nemovitost nevlastnil, obrátil se na společnost XY, která ve prospěch banky zastavila nemovitost (správní budovu). Banka je nyní z pohledu insolvenčního řízení zajištěným věřitelem, svých práv se domáhá zpeněžením zajištěné nemovitosti třetí osoby.

Řešení:

- ❖ Společnost XY nehodlá vydat do majetkové podstaty správní budovu, ale navrhla vyplatit v průběhu insolvenčního řízení přímo zajištěnému věřiteli předmět zajištění ve výši 5 000 000,- Kč.
- ❖ Tuto složenou částku si může přihlásit jako podmíněnou pohledávku vůči dlužníkovi ve skupině nezajištěných věřitelů, kteří budou uspokojeni například v rámci rozvrhu (pokud způsobem řešení úpadku je konkurz).

(c3) Nezajištěné pohledávky

Jedná se o všechny ostatní přihlášené a nepopřené pohledávky.

(d) Podřízené pohledávky

Podřízenou pohledávkou se rozumí pohledávka, která má být podle smlouvy uspokojena až po uspokojení jiné pohledávky, případně ostatních pohledávek dlužníka. Podřízené pohledávky se uspokojují po úplném uhrazení všech pohledávek, kterých se týká insolvenční řízení v závislosti na dohodnuté nebo stanovené míře jejich podřízenosti, případně poměrně.

(e) Zůstatkové pohledávky

Jako poslední se vždy uspokojují pohledávky společníků nebo členů dlužníka vyplývající z jejich účasti ve společnosti nebo družstvu, a to poměrně. Tyto pohledávky se v insolvenčním řízení neuplatňují, ale pouze se oznamují insolvenčnímu správci, který vede jejich evidenci.

(f) Neuspokojitelné pohledávky v insolvenčním řízení

Jedná se například o pohledávky, které byly podány později než bylo stanoveno v rozhodnutí o úpadku, a proto se k nim v insolvenčním řízení nepřihlíží, a tudíž se neuspokojují. Dále jde o pohledávky, které nebyly do insolvenčního řízení přihlášeny vůbec.

Při žádném ze způsobů řešení úpadku se v insolvenčním řízení neuspokojují tyto pohledávky:

- a) úroky, úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek přihlášených věřitelů, vzniklých před rozhodnutím o úpadku, pokud přirostly až v době po tomto rozhodnutí;
- b) úroky z prodlení a poplatek z prodlení z pohledávek věřitelů, které se staly splatné až po rozhodnutí o úpadku;
- c) pohledávky věřitelů z darovací smluv;
- d) mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků, cla, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného za veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku;
- e) smluvní pokuty, pokud právo na jejich uplatnění vzniklo až po rozhodnutí o úpadku;
- f) náklady účastníků řízení vzniklé jim účastí v insolvenčním řízení.

Z nastínění popsaných ustanovení docházím k následujícímu hodnocení. Za nedostatečné považuji zejména specifikaci jednotlivých druhů věřitelských nároků. Pokud se jedná o pohledávky, se kterými bylo pracováno v rámci staré právní úpravy (konkurz), je výčet velmi podrobný, zároveň však existují různé právní výklady z minulosti. Pokud se jedná o nové pojmy jako jsou podřízené pohledávky či zůstatkové pohledávky, domnívám se, že vysvětlení v textu je nedostatečné a zároveň není zřejmé, při kterém způsobu řešení úpadku se s nimi setkáme. V této souvislosti odkazuji na kapitolu 5.5.4 (příklad č 12).

Následující schéma č. 2 nám má pomoci lépe se zorientovat v tom, jaké jsou povinnosti věřitelů, kteří se musí do insolvenčního řízení přihlašovat a jak je s jejich pohledávkami v průběhu řízení nakládáno – od podání insolvenčního návrhu až do přezkumného jednání.

Přihlašování pohledávek a jejich přezkum

Insolvenční návrh dlužníka

Insolvenční návrh věřitele
povinnost přiložit přihlášku

Zahájení insolvenčního řízení

vyhláška v insolvenčním rejstříku
do 2 hodin od podání insolvenčního návrhu
možnost podávat přihlášky věřitelů

Rozhodnutí o úpadku

při dlužnickém návrhu do 15 dnů od zahájení insolvenčního řízení
při věřitelském návrhu do 10 dnů od zahájení insolvenčního řízení učinit kroky pro
rozhodnutí

výzva pro věřitele k přihláškám pohledávek
(lhůta nesmí být kratší jak 30 dní a delší jak 2 měsíce)

určení místa a termínu konání přezkumného jednání
(v rozmezí 7 dní až 2 měsíce po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek)

Sestavení seznamu přihlášených pohledávek

(do seznamu se nezařazují pohledávky, ke kterým se nepřihlíží
pohledávky vyloučené z uspokojení,
pohledávky, u kterých to stanoví zákon)

Zveřejnění seznamu přihlášených pohledávek

uveřejnění v insolvenčním rejstříku 15 dnů před konáním přezkumného jednání
pokud přezkumné jednání se koná do 15 dní po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek,
seznam se uveřejní nejpozději 3 dny před konáním přezkumného jednání

Přezkumné jednání

v rozmezí 7 dní až 2 měsíce po termínu k přihlášení pohledávek
popření pravosti, výše a pořadí pohledávky (dlužník i insolvenční správce)
upraví se seznam přihlášených pohledávek
vyhotoví se zápis o přezkumném jednání

4.2 Způsoby řešení úpadku

4.2.1 Konkurz

Konkurz je základním, ale ne preferovaným způsobem řešení úpadku dlužníka. Cílem konkurzu je poměrně uspokojit zjištěné pohledávky věřitelů z výnosu zpeněžení majetkové podstaty. Neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají, na rozdíl od jiných způsobů řešení úpadku.

Prohlášení konkurzu a jeho účinky

Insolvenční soud může spojit rozhodnutí o úpadku s rozhodnutím o řešení úpadku konkurzem v případě, že se jedná o dlužníka, u kterého nelze použít jinou formu řešení úpadku (reorganizaci ani oddlužení).

Účinky prohlášení konkurzu nastávají okamžikem zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkurzu v insolvenčním rejstříku. Prohlášením konkurzu přechází na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou. Nesplatné pohledávky proti dlužníku se prohlášením konkurzu stávají splatnými. Prohlášením konkurzu nekončí provoz dlužníkovy podniku. Jeho provoz může skončit buď prodejem podniku jednou smlouvou v rámci zpeněžení majetkové podstaty, nebo rozhodnutím insolvenčního soudu na návrh insolvenčního správce po schválení věřitelským výborem. Prohlášením konkurzu se přerušují soudní, správní a jiná řízení o právech a povinnostech, která se týkají majetkové podstaty nebo které mají být uspokojeny z majetkové podstaty, jejichž účastníkem je dlužník.

Povinnosti insolvenčního správce

Insolvenční správce po prohlášení konkurzu svoji činnost zaměřuje především na zjištění, zajištění a soupis majetkové podstaty, zpracování seznamu přihlášených pohledávek, přípravu přezkumného jednání a přípravu schůze věřitelů. Pokud jde o dlužníka, který vede účetnictví, další jeho povinností je ke dni předcházejícímu dni, kterým nastanou účinky prohlášení konkurzu, sestavit mezitímní účetní závěrku. Až dosud podle současně platné právní úpravy a dle zákona o účetnictví se k tomuto dni sestavovala mimořádná účetní závěrka. Zásadním rozdílem mezi mimořádnou a mezitímní účetní závěrkou je to, že sestavování mezitímní účetní závěrky nemusí předcházet inventarizace veškerého majetku a závazků. Je pravda, že insolvenční správce prioritně pracuje s aktivy, nebo-li zjednodušeně

řečeno s majetkovou podstatou. Do soupisu majetkové podstaty je povinen zahrnout vždy zjištěný majetek, a tudíž musí provést jeho inventarizaci. Závazky (seznam přihlášených pohledávek) v tomto okamžiku pro něho nejsou až tak důležité, neboť až do lhůty k podání přihlášek pouze pořizuje a průběžně doplňuje jejich seznam. S nimi začne pracovat až při přezkumném jednání.

Soupis majetkové podstaty je listinou, která insolvenčního správce v rámci konkurzu opravňuje ke zpeněžení zapsaného majetku. Další povinností správce je sestavit zprávu o hospodářské situaci dlužníka. V této zprávě porovnává majetkovou podstatu se závazky dlužníka a vyjadřuje se k možnosti dalšího využití dlužníkovu podniku. Domnívám se, že zde je nutné upozornit na to, že neporovnává veškerá aktiva dlužníka s veškerými jeho závazky vykázanými v okamžiku účinnosti prohlášení konkurzu. Co je zahrnuto do majetkové podstaty bylo již podrobně vysvětleno v předchozím textu, z hlediska závazků se počítá pouze s přihlášenými pohledávkami. Zatím ještě není jasné, zda a v jaké výši tyto přihlášené pohledávky budou uznány v rámci přezkumného jednání, které teprve bude probíhat. Tuto zprávu musí správce předložit insolvenčnímu soudu nejpozději 7 dní přede dnem konání první schůze věřitelů po prohlášení konkurzu. Tato zpráva je věřitelům k dispozici. Schůze věřitelů zprávu správce projedná a doporučí mu, jak má dále postupovat.

Zpeněžování majetkové podstaty

Další povinností insolvenčního správce je zpeněžit majetkovou podstatu. Ve skutečnosti se jedná o převedení veškerého majetku, který náleží do majetkové podstaty, na peníze za účelem uspokojení věřitelů. Ke zpeněžení může správce přistoupit teprve po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkurzu, nejdříve však po první schůzi věřitelů, pokud nejde o věci bezprostředně ohrožené zkárou nebo znehodnocením.

Majetkovou podstatu lze zpeněžit:

- a) veřejnou dražbou;
- b) prodejem movitých věcí a nemovitostí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí;
- c) prodejem majetku mimo dražbu.

O způsobu zpeněžení majetkové podstaty rozhodne insolvenční správce se souhlasem věřitelského výboru. Smlouva o provedení veřejné dražby se stává účinnou dnem, kdy ji

schválí věřitelský výbor. Prodej mimo dražbu může insolvenční správce uskutečnit se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru. Souhlas není nutný při prodeji majetku bezprostředně ohroženého zkrádem nebo znehodnocením. Při prodeji mimo dražbu lze kupní cenu stanovit pod cenu odhadní. Správce v těchto případech je nucen přihlídnout k nákladům, které by bylo nutné vynaložit na správu zpeněžovaného majetku. Jak už bylo zmíněno, dlužníkův podnik může být zpeněžen jako celek jedinou smlouvou. I v tomto případě si správce musí vyžádat souhlas soudu a věřitelského výboru. Zpeněžením dlužníkova majetku jedinou smlouvou přecházejí na nabyvatele práva a povinnosti vyplývající z pracovněprávních vztahů k zaměstnancům vzniklých po účinnosti smlouvy. Jiné závazky na nabyvatele nepřecházejí. Toto byl jeden z významných problémů, který se vyskytoval v rámci platné právní úpravy. Ve skutečnosti mohlo docházet k tomu, že na majetek podniku byl prohlášen konkurz a osoba, která měla zájem o podnik, ho mohla následně získat na základě koupě za podstatně nižší likvidační cenu zcela oddlužený. K tomu by již v nové právní úpravě nemělo docházet, neboť se značně omezila pravomoc insolvenčního správce a insolvenčního soudu a do právní úpravy byly zakotveny různé náhrady škod, pokud byly způsobeny věřitelům.

Insolvenční správce je povinen vymáhat ve prospěch majetkové podstaty dlužníkovy pohledávky (včetně nepeněžitých) ocenitelných penězi. Této povinnosti je zproštěn, pokud náklady na vymáhání těchto pohledávek jsou neúměrně vysoké nebo je nelze krýt z majetkové podstaty.

Nový insolvenční zákon již konečně na rozdíl od současné právní úpravy zakazuje, aby majetek náležející do majetkové podstaty nabývali dlužník a osoby jemu blízké nebo osoby, které jsou s ním majetkově propojené, a to i v případě, že majetek byl zpeněžen dražbou. Tento majetek ani na tyto osoby nesmí být převeden ve lhůtě 3 let od skončení konkurzu. Pokud by k tomu ve stanovené lhůtě došlo, byly by tyto právní úkony považovány za neplatné. Dále se toto omezení vztahuje například na vedoucího zaměstnance dlužníka, osoby, které v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení měli rozhodující vliv na provoz podniku dlužníka, prokuristy dlužníka, společníky nebo akcionáře dlužníka, v neposlední řadě na členy a náhradníky věřitelského výboru, kterým schůze věřitelů neudělila souhlas s nabytím majetku z majetkové podstaty.

Konečná zpráva

Povinností insolvenčního správce je podávat insolvenčnímu soudu a věřitelskému výboru dílčí zprávy o průběhu zpeněžení majetkové podstaty a o nakládání s výtěžkem tohoto zpeněžení. Na samém konci zpeněžení majetkové podstaty insolvenční správce předloží soudu konečnou zprávu. Ta je závěrečným zhodnocením činnosti správce.

Tato zpráva musí obsahovat zejména:

- a) přehled pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek jim na roveň postavených, které správce již uspokojil a které ještě zbývá uspokojit;
- b) přehled výdajů vynaložených v souvislosti se správou majetkové podstaty;
- c) přehled zpeněžení majetkové podstaty a dosažený výsledek zpeněžení;
- d) majetek, který nebyl zpeněžen a proč;
- e) výsledky částečného rozvrhu;
- f) přehled plnění zajištěným věřitelům s promítnutím do rozvrhu;
- g) přehled významných jednání a právních úkonů spojených s insolvenčním řízením;
- h) částku, která má být rozdělena mezi věřitele s uvedením výše jejich podílů na této částce.

Současně s touto konečnou zprávu správce předloží soudu vyúčtování své odměny a hotových výdajů. Toto vyúčtování předloží i ostatní správci, kteří se podíleli na správě majetkové podstaty a kteří jsou osobami rozdílnými od insolvenčního správce a jejich odměna netvoří součást jeho odměny.

O tom, že je vypracována konečná zpráva, se účastníci řízení dozvědí prostřednictvím vyhlášky, kterou zveřejní insolvenční soud. Ti mohou proti ní do 15 dní od zveřejnění vznést námitky. K projednání konečné zprávy svolává insolvenční soud jednání, na kterém se předložená konečná zpráva schválí (v případě, že námitky nejsou důvodné), nebo bude nařízeno její doplnění nebo změna (v případě, že některé námitky jsou důvodné, ale nepozměňují její obsah), anebo bude zpráva odmítnuta a potom musí být uloženo správci vypracování a předložení zprávy nové. Konečné rozhodnutí insolvenční soud vyvěsí na úřední desce soudu.

Po nabytí právní moci rozhodnutí o schválení konečné zprávy předloží insolvenční správce insolvenčnímu soudu návrh rozvrhového usnesení. Tento návrh musí obsahovat

částku, která by měla být vyplacena na každou pohledávku uvedenou v upraveném seznamu přihlášených pohledávek.

Kdykoli v průběhu konkurzního řízení se uspokojují.

- a) pohledávky za majetkovou podstatou;
- b) pohledávky jim na roveň postavené;
- c) zajištěné pohledávky.

Pokud výtěžek zpeněžení nestačí na úhradu výše uvedených pohledávek a nákladů, lze použít zálohu na náklady insolvenčního řízení. Tuto zálohu sklává navrhovatel před rozhodnutím o insolvenčním návrhu, je-li to nutné ke krytí nákladů řízení a prostředky nelze zajistit jinak. Výše zálohy může činit až 50 000,- Kč. V případě, že insolvenční návrh podal věřitel, vzniká mu pohledávka za majetkovou podstatou ve výši zaplacené zálohy. Pokud ani tyto prostředky nestačí na úhradu, uspokojí se nejdříve odměna a hotové výdaje insolvenčního správce, poté pohledávky věřitelů vzniklé za trvání moratoria, pak pohledávky věřitelů z úvěrového financování, následně náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty, pohledávky věřitelů na výživném ze zákona. Ostatní pohledávky zahrnuté do rozvrhu se uspokojují poměrně vzhledem k výši, která byla zjištěna. Insolvenční správce nesmí zapomenout vyčlenit z výtěžku zpeněžení před rozvrhem částku, která bude použita na výlohy spojené s ukončením řízení. Pokud tak neučiní, pravděpodobně bude muset tyto výdaje hradit ze své odměny.

Zrušení konkurzu

V jakých případech insolvenční soud rozhodne o zrušení konkurzu:

- a) zjistí-li se, že nebyl ani dodatečně osvědčen dlužníkův úpadek;
- b) zjistí-li se, že neexistuje žádný přihlášený věřitel a všechny pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené jsou uspokojeny;
- c) po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení;
- d) zjistí-li, že pro uspokojení věřitelů je majetek nepostačující.

Zrušením konkurzu zanikají účinky prohlášení konkurzu. Za dlužníka, který je právnickou osobou, jedná jeho statutární orgány nebo likvidátor, jde-li o právnickou osobu v likvidaci. Tím, že došlo ke zrušení konkurzu, nekončí funkce insolvenčního soudce, i když nakládat se zbývající částí majetkové podstaty a další dispoziční oprávnění přecházejí na

dlužníka. Jednou z posledních povinností správce je ke dni zrušení konkurzu uzavřít účetní knihy, sestavit účetní závěrku, splnit daňové povinnosti, předat dlužníkovi účetní záznamy, zajistit archivaci dokladů. Teprve po splnění těchto povinností soud zproští správce funkce.

Nepatrný konkurz

Nepatrný konkurz lze použít tehdy, jestliže:

- a) dlužníkem je fyzická osoba, která není podnikatelem, nebo
- b) celkový obrat dlužníka za poslední účetní období předcházející před prohlášením konkurzu nepřesahuje 2 mil. Kč a dlužník nemá více jak 50 věřitelů.

Při vlastním průběhu se postupuje obdobně jako při běžném konkurzu s některými odchylkami, kterými jsou například:

- a) místo věřitelského výboru se ustanovuje zástupce věřitelů,
- b) při vylučování nedobytných pohledávek, věcí, práv a jiných majetkových hodnot, které není možné prodat, není nutný souhlas soudu a věřitelského orgánu apod.

Jak vyplývá z předchozí analýzy, smyslem řešení úpadku dlužníka konkurzem je likvidace právního subjektu, která je ve většině případů spojena i s likvidací ekonomického subjektu (podniku). Není tomu tak pouze v případě prodeje podniku nebo jeho části jedinou smlouvou. K této formě řešení úpadku – konkurzem – by mělo být přistoupeno až v okamžiku, kdy je skutečně osvědčeno, že záchovné formy vzhledem k finanční situaci dlužníka nelze použít, předpoklad trvání podniku v dohledné budoucnosti nelze očekávat.

Následující schéma č. 3 je shrnutím celého procesu insolvenčního řízení, kdy úpadek dlužníka je řešen konkurzem.

Konkurz

harmonogram sledu událostí

Insolvenční návrh

dlužnický nebo věřitelský návrh z důvodu úpadku

Zahájení insolvenčního řízení

vyhláška v insolvenčním rejstříku
do 2 hodin od podání insolvenčního návrhu

Rozhodnutí o úpadku

Rozhodnutí o řešení úpadku konkurzem (prohlášení konkurzu)

(nelze použít jinou formu řešení úpadku)
při dlužnickém návrhu do 15 dnů od zahájení insolvenčního řízení
při věřitelském návrhu do 10 dnů od zahájení insolvenčního řízení učinit kroky k rozhodnutí

Sestavení zprávy o hospodářské situaci dlužníka

nejpozději 7 dní před konáním 1. schůze věřitelů

1. schůze věřitelů

nejpozději do 2 měsíců od rozhodnutí o úpadku

Přezkumné jednání

v rozmezí 7 dní až 2 měsíce po termínu k přihlášení pohledávek

Zpeněžování majetkové podstaty

až po konání 1. schůze věřitelů

Sestavení konečné zprávy

zveřejnění vyhláškou v insolvenčním rejstříku
do 15 dní poté lze vznést námitky

Projednání konečné zprávy

schválí se, doplní nebo změní, odmítne a vypracuje se nová

Rozhodnutí o schválení konečné zprávy

Návrh rozvrhového usnesení

po nabytí právní moci rozhodnutí o schválení konečné zprávy

Vydání rozvrhového usnesení

lhůta ke splnění maximálně do 2 měsíců od právní moci tohoto usnesení

Zpráva o splnění rozvrhového usnesení

Rozhodnutí o zrušení konkurzu

4.2.2 Reorganizace

Reorganizace je zcela nový způsob řešení úpadku, který se zavádí do našeho právního řádu. Z historického hlediska nebylo možné navázat na nějakou předchozí legislativní úpravu. Vzorem a předlohou po věcné stránce pro novou úpravu v České republice se stala úprava platná v USA (Bankruptcy Law z roku 1978), doplňovaná některými evropskými úpravami, především německou a rakouskou.

Reorganizací se rozumí postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku. Schválený reorganizační plán je opatření, na základě kterého by při jeho dodržování mělo dojít k ozdravení podniku.

Tento způsob řešení úpadku lze použít:

- a) je-li dlužník podnikatelem (nezáleží na tom, zda se jedná o fyzickou nebo právnickou osobu) - reorganizace se týká jeho podniku;
- b) dlužník nesmí být v likvidaci;
- c) nesmí se jednat o obchodníka s cennými papíry nebo o osobu oprávněnou k obchodování na komoditní burze;
- d) celkový obrat dlužníka za poslední účetní období předcházející insolvenčnímu návrhu přesáhl částku 100 mil. Kč nebo
- e) dlužník zaměstnává v hlavním pracovním poměru více jak 100 zaměstnanců.

Pokud dlužník společně s insolvenčním návrhem nebo nejpozději do 15 dnů po rozhodnutí o úpadku předloží plán reorganizace schválený alespoň polovinou všech zajištěných věřitelů počítanou podle výše jejich pohledávek a alespoň polovinou všech nezajištěných věřitelů počítanou podle výše pohledávek, nemusí být použity výše uvedené kvantitativní limity. Tyto limity jsou stanoveny proto, aby tento způsob řešení mohly použít pouze ty subjekty, u kterých lze očekávat zdárný průběh reorganizace.

Návrh na povolení reorganizace

Zákon připouští možnost podání návrhu na povolení reorganizace jak dlužníkem, tak i přihlášeným věřitelem. Návrh na povolení reorganizace podaný věřitelem musí vždy schválit schůze věřitelů, která je výhradně pro tento účel svolána. Tento návrh lze podat nejpozději do 10 dnů před první schůzí věřitelů, která se má konat po rozhodnutí o úpadku.

Návrh na povolení reorganizace podaný dlužníkem musí mimo jiné obsahovat:

- a) označení dlužníka a osob oprávněných za něho jednat;
- b) dlužníkovi známé údaje o kapitálové struktuře a majetku osob, které dlužníka ovládají nebo které s dlužníkem tvoří koncern;
- c) údaj o způsobu navrhované reorganizace;
- d) seznam majetku a seznam závazků dlužníka.

Pokud návrh na povolení reorganizace neobsahuje všechny náležitosti nebo je nesrozumitelný, nejsou-li k návrhu připojeny zákonem požadované přílohy nebo neobsahují-li tyto přílohy stanovené náležitosti, insolvenční soud usnesením vyzve osobu, která jej podala, k jeho opravě nebo k doplnění v určené lhůtě, která nesmí být delší než 7 dní.

Návrh na povolení reorganizace může osoba, která ho podala vzít zpět do té doby, dokud soud reorganizaci nepovolí. Pokud vzetí návrhu zpět bylo učiněno až po rozhodnutí o povolení reorganizace, toto zpět vzetí je neúčinné.

Návrh na povolení reorganizace insolvenční soud buď:

- a) odmítne;
- b) zamítne nebo
- c) povolí.

Soud návrh na povolení reorganizace odmítne, není-li přes jeho výzvu řádně doplněn a v řízení pro tento nedostatek o něm nelze pokračovat.

Insolvenční soud zamítne návrh na povolení reorganizace:

- a) jestliže lze předpokládat, že je jím sledován nepoctivý záměr;
 - v posledních 5-ti letech probíhalo insolvenční řízení nebo jiné řízení řešící úpadek takového subjektu, a to v závislosti na výsledku takového řízení;
 - podle výpisu z rejstříku trestů v posledních 5-ti letech před zahájením insolvenčního řízení proběhlo trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením za trestní čin majetkové nebo hospodářské povahy;
- b) neboť ho znovu podala osoba, o jejímž návrhu na povolení reorganizace bylo již dříve rozhodnuto;

c) neboť ho podal věřitel a schůze věřitelů ho neschválila.

Rozhodnutí o povolení reorganizace obsahuje:

- a) výrok o povolení reorganizace;
- b) jméno insolvenčního správce;
- c) výzvu pro dlužníka, aby do 120 dnů předložil reorganizační plán;
- d) informaci o tom, za jakých podmínek mohou předložit reorganizační plán další osoby;
- e) rozhodnutí o ustanovení znalce za účelem ocenění majetkové podstaty.

V případě, že dojde k povolení reorganizace, splatnost pohledávek a závazků se vrací do původních termínů. Tedy, co doposud ještě nebylo splatné, splatným se nestává jako je tomu v případě konkurzu.

V průběhu reorganizace je dlužník nazýván dlužníkem s dispozičními oprávněními a má stejné povinnosti jako insolvenční správce. V okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí o povolení reorganizace se ruší omezení dispozičních oprávnění dlužníka, ke kterým došlo ze zákona nebo rozhodnutím insolvenčního soudu v dosavadním průběhu insolvenčního řízení. Právní úkony zásadního významu (jedná se především o nakládání s majetkovou podstatou a její správou, o míru uspokojení věřitelů apod.) je dlužník s dispozičními oprávněními povinen činit jen se souhlasem věřitelského výboru. Pokud by tuto povinnost porušil, ponese odpovědnost za škodu nebo jinou újmu, kterou svým jednáním způsobil věřitelům nebo třetím osobám.

Pohledávky vedoucích zaměstnanců dlužníka s dispozičními oprávněními, kteří mají uzavřen pracovní poměr na základě volby nebo jmenování, a které vzniknou po povolení reorganizace, lze v průběhu insolvenčního řízení uspokojit pouze do výše, kterou určí insolvenční správce se souhlasem věřitelského výboru.

Insolvenční správce v procesu reorganizace plní funkci dohledu nad činností dlužníka s dispozičními oprávněními. Pokud došlo k omezení dlužníka s dispozičními oprávněními, vstupuje v těchto případech na jeho místo insolvenční správce.

Okamžikem rozhodnutí o povolení reorganizace se pozastavuje výkon funkce valné hromady nebo členské schůze dlužníka a místo těchto orgánů rozhoduje insolvenční správce. Valné hromadě nebo členské schůzi dlužníka zůstává zachováno právo volit a odvolávat členy statutárního orgánu dlužníka a dozorčí rady dlužníka, ale účinnost jejich rozhodnutí nastane až po souhlasu věřitelského výboru.

Procesu reorganizace se účastní tito věřitelé:

- a) přihlášení věřitelé;
- b) věřitelé s pohledávkami za majetkovou podstatou;
- c) věřitelé s pohledávkami na roveň postavenými za pohledávkami za majetkovou podstatou;
- d) zůstatkoví věřitelé (společníci a členové dlužníka) – výše pohledávky vyplývající z účasti společníka nebo člena dlužníka ve společnosti nebo v družstvu je rovna 0.

Odchytkou od obecně platné právní úpravy popsané výše je možnost popření pohledávky při reorganizaci dlužníkem se stejnými účinky jako kdyby pohledávky popřel insolvenční správce.

Zvláštností reorganizace je rozdělení věřitelů do skupin podle jejich právního postavení a hospodářských zájmů. Toto rozdělení do skupin musí být obsaženo v reorganizačním plánu. Význam skupin spočívá v tom, že každá skupina hlasuje o přijetí reorganizačního plánu samostatně.

Reorganizační plán a typy reorganizace

Reorganizační plán vymezuje právní postavení dotčených osob v důsledku povolené reorganizace. Úkolem tohoto plánu je uspořádat vzájemné vztahy mezi dlužníkem a jeho věřiteli. Přednostní právo sestavit reorganizační plán má dlužník. On je tou osobou, která má nejvíce informací o sobě samém, o tom, jaké jsou možnosti ozdravení, aby reorganizace byla úspěšná a byla ku prospěchu jak věřitelů, tak dlužníka, jeho zaměstnanců apod. Tento reorganizační plán může dlužník předložit současně s návrhem na povolení reorganizace anebo ve lhůtě 120 dnů od rozhodnutí o povolení reorganizace. Tato 120-ti denní lhůta může být prodloužena insolvenčním soudem, maximálně však o dalších 120 dní. Zda tato poměrně dlouhá doba bude ze strany dlužníka skutečně využita k sestavení kvalitního a prospěšného

plánu reorganizace, anebo zda půjde pouze o oddálení likvidace podniku formou konkurzu, ukáže až následná praxe.

Reorganizační plán musí vždy obsahovat:

- a) rozdělení věřitelů do skupin s určením, jak bude s pohledávkami v jednotlivých skupinách nakládáno;
- b) určení způsobu reorganizace;
- c) určení opatření k plnění reorganizačního plánu, zejména z hlediska nakládání s majetkovou podstatou;
- d) informace o tom, zda bude pokračovat provoz dlužníkovy podniku nebo jeho části a za jakých podmínek;
- e) uvedení osob, které se budou podílet na financování reorganizačního plánu nebo převezmou některé dlužníkovy závazky nebo zajistí jejich splnění včetně rozsahu, v němž jsou ochotny tak činit;
- f) informace o tom, jak reorganizační plán ovlivní zaměstnanost v dlužníkově podniku, a opatření, která budou v tomto směru uskutečněna;
- g) informace o tom, jaké závazky vůči věřitelům bude mít dlužník po skončení reorganizace;
- h) jak bude zajištěno splnění pohledávek, ohledně kterých probíhá incidenční spor a pohledávek vázaných na odkládací podmínku.

Reorganizaci lze dle nové platné úpravy provést především:

- a) restrukturalizací pohledávek věřitelů, která spočívá buď v prominutí části dluhů dlužníka včetně jejich příslušenství, nebo v odkladu jejich splatnosti;
- b) prodejem celé majetkové podstaty nebo její části anebo prodejem dlužníkovy podniku;
- c) vydáním části dlužníkových aktiv věřitelům nebo převodem těchto aktiv na nově založenou právnickou osobu, ve které mají věřitelé majetkovou účast;
- d) fúzí dlužníka – právnické osoby s jinou osobou nebo převodem dlužníkovy jmění na společníka;
- e) vydáním akcií nebo jiných cenných papírů dlužníkem nebo novou právnickou osobou v případě založení nové společnosti nebo fúze dlužníka;
- f) zajištěním financování provozu dlužníkovy podniku nebo jeho části;

- g) změnou zakladatelského dokumentu nebo stanov nebo jiných dokumentů upravující vnitřní poměry dlužníka;
- h) kombinace předchozích způsobů.

Postavení věřitelů závisí na typu reorganizace. Obecně lze konstatovat, že ze všech způsobů řešení úpadku mají věřitelé při reorganizaci nejvíce oprávnění, jimiž je zajišťován jejich vliv na reorganizační plán i další průběh řízení. Mezi tato oprávnění patří požadavek jejich výslovného souhlasu s přijetím reorganizačního plánu. K projednávání reorganizačního plánu a hlasování o jeho přijetí dochází na schůzi věřitelů, která je svolána jen za tímto účelem. O přijetí reorganizačního plánu se v takovém případě (jak bylo uvedeno výše) hlasuje ve skupinách věřitelů. Jestliže alespoň jedna ze skupin, jejichž pohledávky jsou omezeny, reorganizační plán schválí, může být souhlas dalších skupin nahrazen při splnění zákonných podmínek rozhodnutím soudu. Jedná se o tzv. „test nejlepšího zájmu“, jímž se předchází tomu, aby reorganizace nemohla být bezdůvodně mařena.

Za pozitivní lze považovat fakt, že o přijetí reorganizačního plánu může být hlasováno i mimo schůzi věřitelů. Jedná se o okamžik, kdy společně s insolvenčním návrhem dlužník předloží návrh na povolení reorganizace a tento návrh obsahuje reorganizační plán, který je přijat všemi skupinami věřitelů (hlasování před zahájením insolvenčního řízení). Stejná situace může nastat i v okamžiku po zahájení insolvenčního řízení do doby rozhodnutí o úpadku.

Insolvenční soud reorganizační plán schválí, pokud:

- a) je v souladu s insolvenčním zákonem a jinými právními předpisy;
- b) lze předpokládat, že jím není sledován nepoctivý záměr;
- c) jej každá skupina věřitelů přijala;
- d) každý věřitel podle něj získá plnění, jehož celková současná hodnota je ke dni účinnosti reorganizačního plánu stejná nebo vyšší než hodnota plnění, které by obdržel, kdyby dlužníkův úpadek byl řešen konkurzem, leda že přijímací věřitel souhlasí s nižším plněním;
- e) pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené byly uhrazeny nebo mají být podle reorganizačního plánu uhrazeny ihned poté, co se reorganizační plán stane účinným.

Reorganizační plán nemusí být přijat, a v tom případě ho insolvenční soud zamítne; to nebrání tomu, aby byl předložen reorganizační plán nový.

Pokud nedojde k rozhodnutí soudu o schválení reorganizačního plánu, může ho jeho předkladatel kdykoli vzít zpět.

Reorganizační plán je účinný poté, co rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu nabude právní moci, pokud soud nerozhodl o odložení jeho účinnosti na pozdější dobu. Od účinnosti reorganizačního plánu je oprávněn nakládat s majetkovou podstatou dlužník. Toto jeho oprávnění může být omezeno ve prospěch jiných osob pouze reorganizačním plánem. Zároveň od jeho účinnosti se obnovuje výkon funkce valné hromady společnosti nebo členské schůze družstva. Insolvenční správce s účinností reorganizačního plánu vykonává dohled nad činností dlužníka. O výsledcích své činnosti pravidelně, nejméně však jednou za 3 měsíce, informuje insolvenční soud a věřitelský výbor. Naopak povinností dlužníka s dispozičními oprávněními je informovat insolvenčního správce o svých právních úkonech, o plnění reorganizačního plánu.

Účinností reorganizačního plánu zanikají práva všech věřitelů vůči dlužníkovi. Za věřitele dlužníka se považují pouze osoby uvedené v reorganizačním plánu za podmínek v něm stanovených, včetně rozsahu jejich práv. Zároveň zanikají práva třetích osob k majetku, který náleží do majetkové podstaty, a tato práva naopak vznikají osobám uvedeným v reorganizačním plánu za podmínek v něm stanovených. Práva věřitelů vůči spoludlužníkům a ručitelům zůstávají reorganizačním plánem nedotčena.

Ukončení reorganizace

Reorganizace může podle insolvenčního zákona skončit třemi možnými způsoby:

- a) splněním reorganizačního plánu;
- b) přeměnou reorganizace v konkurz;
- c) zrušením rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu, jsou-li splněny podmínky vypovídající o nepoctivém jednání.

Splnění reorganizačního plánu nebo jeho podstatných částí vezme insolvenční soud na vědomí rozhodnutím, kterým reorganizace končí.

Insolvenční soud rozhodne o přeměně reorganizace v konkurz, jestliže:

- a) reorganizace byla povolena na návrh dlužníka a ten její přeměnu v konkurz po tomto povolení navrhl;
- b) oprávněná osoba nesestaví ve stanovené lhůtě reorganizační plán ani po jejím případném prodloužení nebo předložený reorganizační plán vezme zpět;
- c) insolvenční soud neschválil reorganizační plán;
- d) v průběhu provádění reorganizačního plánu dlužník neplní podstatné povinnosti stanovené tímto plánem nebo se ukáže, že podstatnou část tohoto plánu není možné splnit;
- e) dlužník neplatí řádně a včas úroky zajištěným věřitelům nebo v podstatném rozsahu neplní své jiné splatné peněžité závazky;
- f) dlužník po schválení reorganizačního plánu přestal podnikat, ačkoli podle reorganizačního plánu podnikat měl.

O přeměně reorganizace v konkurz podle písmene a) až c) rozhodne insolvenční soud bez jednání. V ostatních případech svolá jednání, na které pozve dlužníka, navrhovatele reorganizace, insolvenčního správce a věřitelský výbor. V pravomoci insolvenčního soudu není rozhodnout o přeměně organizace v konkurz v případě, že nejsou splněny všechny body reorganizačního plánu. Pokud jsou plněny podstatné body tohoto plánu, musí rozhodnout ve prospěch splnění plánu.

Jestliže byly některému věřiteli poskytnuty zvláštní výhody, aniž s tím ostatní věřitelé stejné skupiny souhlasili, nebo schválení reorganizačního plánu bylo dosaženo podvodným způsobem, insolvenční soud zruší rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu do 6 měsíců od jeho účinnosti. V případě, že dlužník, jeho statutární orgán nebo člen statutárního orgánu byl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, kterým dosáhl schválení reorganizačního plánu nebo podstatně zkrátil věřitele, insolvenční soud opět zruší rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu do 3 let od jeho účinnosti.

Vzhledem v vývoji podnikání v České republice po svržení totalitního režimu na konci 90-tých let bylo nutné, a praxe si to koneckonců vyžádala, zavést do našeho právního řádu záchovný způsob řešení krize velkých podniků. Při tomto způsobu řešení úpadku dlužníka již nestačí znát, třeba i dokonale, pouze vlastní procesní řízení. Naopak, právní stránka reorganizace bude omezena na sled událostí, ale primární bude otázka ekonomická a finanční. Z hlediska obsahu nedůležitějším okamžikem bude sestavování reorganizačního plánu, který

by přednostně měl vypracovávat dlužník. Lhůta 4 měsíců pro jeho sestavení se může někomu zdát poněkud dlouhá. Já si to ale nemyslím. V této době musí začít pracovat tým finančních analytiků a zvažovat vhodnost použití té které metody. Zároveň konečná podoba reorganizačního plánu musí být výhodná nejen pro stávající vlastníky dlužníka, ale i pro jeho věřitele, a to nejen pro zajištěné, ale i nezajištěné. Právě vyjednávání podmínek reorganizačního plánu mezi vlastníky a věřiteli bude tím nejobtížnějším obdobím jeho přípravy. Samozřejmě bude platit, čím rychleji a dokonaleji bude připraven reorganizační plán, tím dříve může být schválen a tím může dlužník plnit jednotlivá jeho ustanovení vedoucí k překonání úpadku. Závěrem si stručně shrňme výhody a nevýhody soudní reorganizace.

Níže uvedená tři schémata č. 4, 5 a 6 nás stručně informují o průběhu složitého procesu reorganizace. Jednotlivá schémata se od sebe liší tím, zda došlo k hlasování o reorganizačním plánu až na schůzi věřitelů k tomuto účelu svolané, anebo mimo schůzi věřitelů, a to buď již před zahájením insolvenčního řízení, anebo až po zahájení insolvenčního řízení, ale opět před konáním schůze věřitelů.

Schéma č. 4: Průběh procesu reorganizace, při kterém hlasování o reorganizačním plánu proběhlo **na schůzi** věřitelů

Reorganizace

reorganizace povede k ozdravení podniku
harmonogram sledu událostí

Insolvenční návrh

dlužnický nebo věřitelský návrh z důvodu úpadku
hlasování o reorganizačním plánu na schůzi věřitelů

Zahájení insolvenčního řízení

vyhláška v insolvenčním rejstříku
do 2 hodin od podání insolvenčního návrhu

Rozhodnutí o úpadku

při dlužnickém návrhu do 15 dnů od zahájení insolvenčního řízení
při věřitelském návrhu do 10 dnů od zahájení insolvenčního řízení učinit kroky k rozhodnutí

Dlužnický nebo věřitelský návrh na povolení reorganizace

podat minimálně 10 dní před konáním 1. schůze věřitelů

1. schůze věřitelů

nejpozději do 2 měsíců od rozhodnutí o úpadku

Přezkumné jednání

v rozmezí 7 dní až 2 měsíce po termínu k přihlášení pohledávek

Rozhodnutí o povolení reorganizace

(o způsobu řešení úpadku)

Rozhodnutí o ustanovení znalce za účelem ocenění majetkové podstaty

do 3 měsíců po rozhodnutí o úpadku

Vypracování reorganizačního plánu

do 120 dnů od rozhodnutí o povolení reorganizace + prodloužení o 120 dní
přednostně vypracovává dlužník

Schůze věřitelů

svolána jen za účelem schválení reorganizačního plánu

Rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu

po nabytí právní moci rozhodnutí

Rozhodnutí o splnění reorganizačního plánu

Schéma č. 5: Průběh procesu reorganizace, při kterém hlasování o reorganizačním plánu proběhlo **mimo schůzi** věřitelů **před zahájením** insolvenčního řízení – návrh podal dlužník pro úpadek

Reorganizace

reorganizace povede k ozdravení podniku
harmonogram sledu událostí

Insolvenční návrh

dlužnický návrh z důvodu úpadku
přiložen návrh na povolení reorganizace
přiložen reorganizační plán
hlasování o reorganizačním plánu mimo schůzi věřitelů
hlasování o reorganizačním plánu před zahájením insolvenčního řízení
návrh na povolení reorganizace a reorganizační plán je přijat všemi skupinami věřitelů

Zahájení insolvenčního řízení

vyhláška v insolvenčním rejstříku
do 2 hodin od podání insolvenčního návrhu

Rozhodnutí o úpadku

**Rozhodnutí o povolení reorganizace
(o způsobu řešení úpadku)**

Rozhodnutí o ustanovení znalce za účelem ocenění majetkové podstaty
společné rozhodnutí do 15 dnů od zahájení insolvenčního řízení

1. schůze věřitelů

nejpozději do 2 měsíců od rozhodnutí o úpadku

Přezkumné jednání

v rozmezí 7 dní až 2 měsíce po termínu k přihlášení pohledávek

Rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu

po nabytí právní moci rozhodnutí

Rozhodnutí o splnění reorganizačního plánu

Schéma č. 6: Průběh procesu reorganizace, při kterém hlasování o reorganizačním plánu proběhlo **mimo schůzi** věřitelů **po zahájení** insolventního řízení – návrh podal dlužník pro hrozící úpadek

Reorganizace

reorganizace povede k ozdravení podniku
harmonogram sledu událostí

Insolvenční návrh

dlužnický návrh z důvodu hrozícího úpadku
hlasování o reorganizačním plánu mimo schůzi věřitelů
hlasování o reorganizačním plánu po zahájení insolvenčního řízení
do rozhodnutí o úpadku

Zahájení insolvenčního řízení

vyhláška v insolvenčním rejstříku
do 2 hodin od podání insolvenčního návrhu

Předložení návrhu na povolení reorganizace

Předložení reorganizačního plánu

návrh na povolení reorganizace je přijat všemi skupinami věřitelů
reorganizační plán je přijat všemi skupinami věřitelů
lze vše podat nejpozději do rozhodnutí o úpadku

Rozhodnutí o úpadku

Rozhodnutí o povolení reorganizace

(o způsobu řešení úpadku)

Rozhodnutí o ustanovení znalce za účelem ocenění majetkové podstaty

společné rozhodnutí do 15 dnů od zahájení insolvenčního řízení

1. schůze věřitelů

nejpozději do 2 měsíců od rozhodnutí o úpadku

Přezkumné jednání

v rozmezí 7 dní až 2 měsíce po termínu k přihlášení pohledávek

Rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu

po nabytí právní moci rozhodnutí

Rozhodnutí o splnění reorganizačního plánu

5 Účetnictví a účetní výkaznictví podniků v úpadku

Tato kapitola vzhledem k citlivým údajům není zveřejněna.

6 Statistika konkurzního řízení v České republice

Statistické údaje uvedené v této subkapitole jsou odrazem současně platné právní úpravy konkurzních a vyrovnacích řízení v České republice. Statistika je zpracována nejen z hlediska sumárních dat v rámci celé republiky, ale i v rozdělení podle jednotlivých soudů, které rozhodují ve věci úpadků. Vypovídací úroveň z hlediska časové kontinuity těchto dat je v roce 2000 narušena restrukturalizací soudů zabývajících se konkurzním řízením.

Data jsou rozdělena podle procesních fází konkurzu do jednotlivých subkapitol takto:

- a) rozhodování o návrhu na prohlášení konkurzu;
- b) prohlášení konkurzu a jeho průběh;
- c) způsoby vyřízení (ukončení) konkurzu.

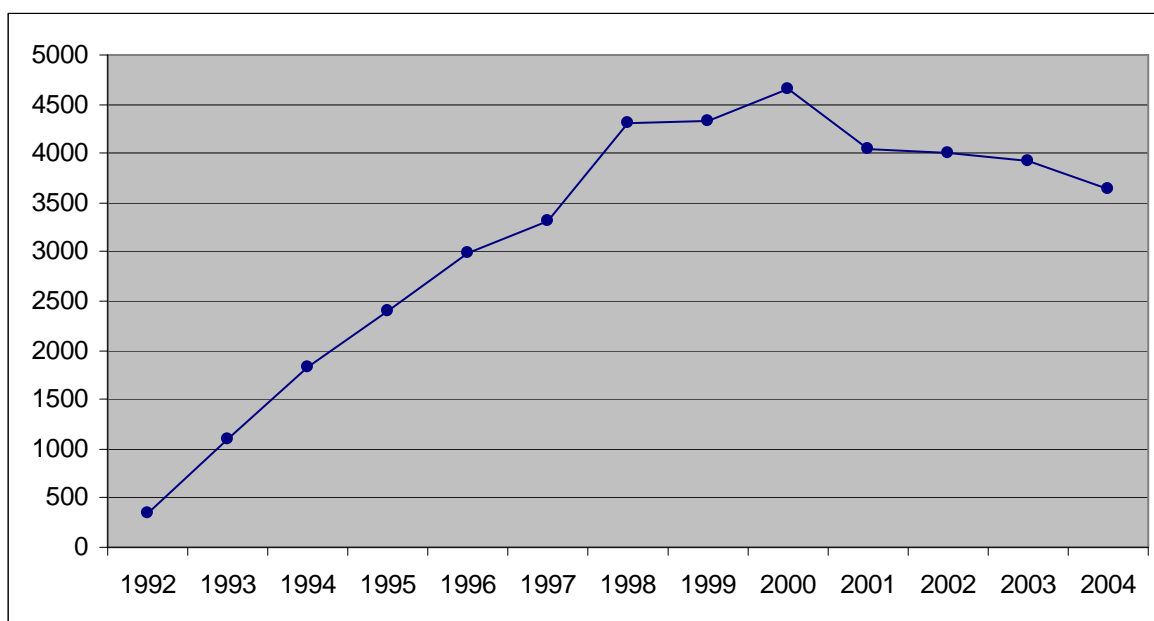
6.1 Návrhy na konkurzní řízení

soudy	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	21	27	54	67	117	102	97	105	123	1013	858	911	856
KS Praha	0	33	35	49	49	68	58	82	102	265	283	316	262
KOS Praha	92	285	395	738	839	988	1204	1155	1232				
KS České Budějovice	7	44	108	108	159	151	265	237	242	207	220	230	204
KS Pízeň	11	101	112	196	220	257	307	261	309	264	268	261	188
KS Ústí nad Labem	40	132	187	244	357	349	490	444	403	363	344	294	272
KS Hradec Králové	68	103	205	221	311	372	494	476	489	422	442	333	330
KS Brno	1	24	33	62	68	98	92	133	152	848	812	813	722
KOS Brno	54	172	357	335	447	534	686	737	820				
KS Ostrava	12	42	125	131	125	87	109	174	147	654	775	760	809
KOS Ostrava	47	142	215	249	304	305	504	535	631				
ČR - celkem	353	1105	1826	2400	2996	3311	4306	4339	4650	4036	4002	3918	3643
z toho konkurzní řízení	-	-	-	-	-	-	4289	4322	4618	4016	3985	3891	3627
z toho vyrovnací řízení	-	-	-	-	-	-	17	17	32	20	17	27	16

Pozn. V letech 1992 - 1997 nejsou dílčí data o konkurzech a vyrovnáních k dispozici

Tab. č. 4 - Počet návrhů na konkurzní a vyrovnací řízení podle soudů v jednotlivých letech

Tab. č. 4 podává informaci o rozdělení podaných návrhů mezi jednotlivé konkurzní soudy. Přibližně čtvrtina všech návrhů je podána v Praze. Druhé místo zauímají Brno, těsně ho následuje Ostrava. Téměř 2/3 všech návrhů na konkurzní řízení v České republice je podáno v těchto třech městech. Největší zastoupení představují návrhy na konkurzní řízení. Počet návrhů na vyrovnání je nepatrný. To je důkazem již dříve zmiňovaného tvrzení, že současně platná úprava vyrovnacích procesů je málo využívána, neboť je z dnešního pohledu považována za nefunkční.

Graf č. 1 - Vývoj počtu návrhů na konkurzní a vyrovnací řízení v ČR

Graf č. 1 znázorňuje křivku vývoje počtu návrhů na konkurzní a vyrovnací řízení, která až do roku 2000 měla stoupající tendenci. V letech 2001 až 2003 počet podaných návrhů klesá a v roce 2003 se poprvé od roku 1998 dostal pod hodnotu 4 000. Soudy v posledním období (2006) zaznamenaly opět zvýšený počet návrhů na prohlášení konkurzu. Může to být zapříčiněno právě vydáním nového insolvenčního zákona, který veřejnost zatím nezná, a tudíž nedokáže odhadnout důsledky jeho aplikace, ale předpokládá se zrychlení řízení, sankcionování nepoctivých návrhů a poškozování věřitele, menší ovlivnitelnost soudců apod.

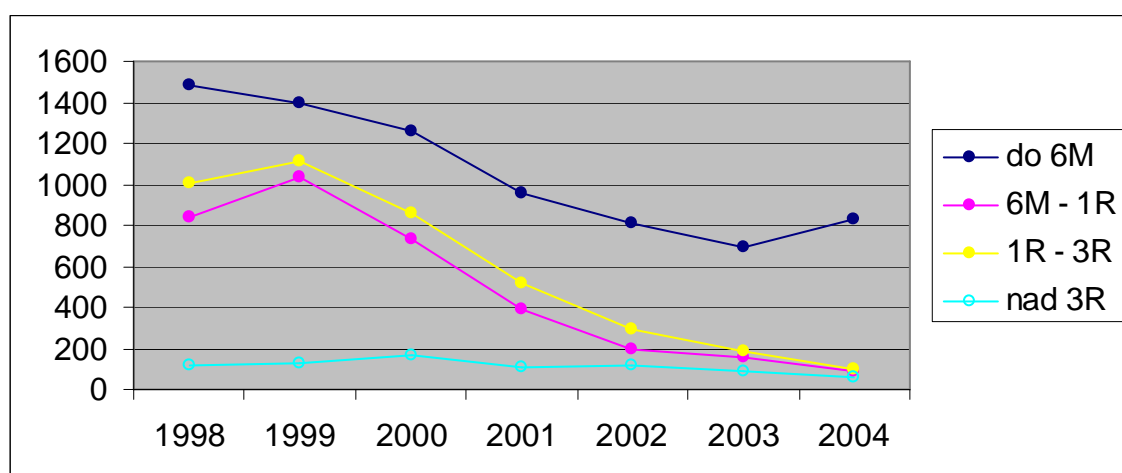
soudy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	29	25	33	214	146	141	137
KS Praha	46	32	30	42	38	53	40
KOS Praha	339	376	320				
KS České Budějovice	110	118	83	56	54	53	27
KS Plzeň	535	476	355	238	117	71	49
KS Ústí nad Labem	205	375	413	333	273	192	97
KS Hradec Králové	320	260	188	114	112	94	61
KS Brno	81	71	78	594	448	328	251
KOS Brno	962	1001	745				
KS Ostrava	95	99	96	379	227	189	164
KOS Ostrava	714	833	664				
ČR	3436	3666	3005	1970	1415	1121	826

Tab. č. 5 – Počet případů ve fázi řízení o návrhu na prohlášení konkurzu

Z Tab. č. 5 vyplývá, že největší počet nevyřízených podaných návrhů na konkurzní řízení je u soudu v Brně, pak následuje Ostrava, Ústí nad Labem a Praha. I když největší počet podaných návrhů bylo v Praze, rychlost, s jakou zde návrhy jsou vyřizovány je průměrná.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
do 6M	1479	1393	1258	954	812	692	826
6M - 1R	836	1032	728	386	195	155	86
1R - 3R	1002	1111	855	521	292	188	95
nad 3R	119	130	164	109	116	86	59
ČR	5434	5665	5005	3971	3417	3124	3070

Tab. č. 6 – Počet dosud nevyřízených návrhů podle doby od podání za všechny soudy

Graf č. 2 – Vývoj dosud nevyřízených návrhů podle doby od podání za všechny soudy

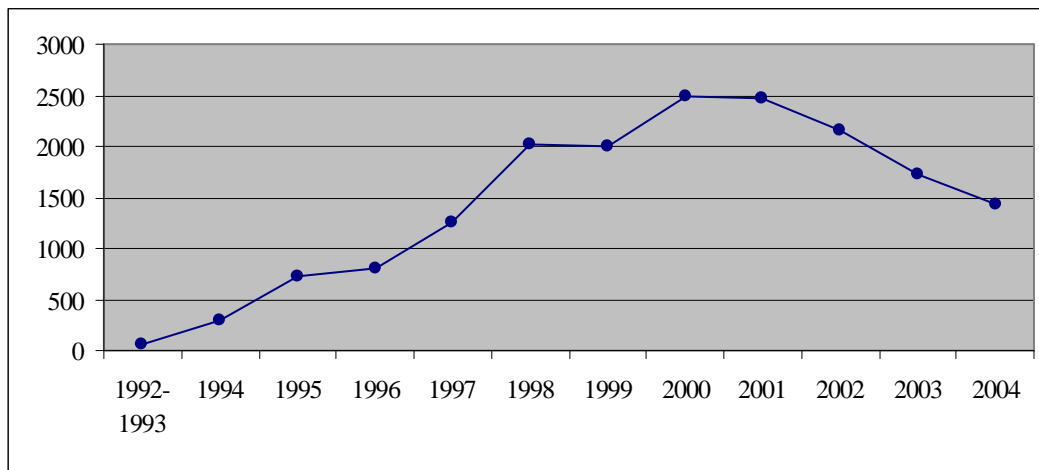
Tab. č. 6 a Graf č. 2 ukazuje na to, že soudy v České republice rozhodují o návrhu nejčastěji do 6-ti měsíců po podání návrhu. Pokud to v tomto rozsahu nestihnou, pak převládá období v rozmezí 1 až 3 roky. Domnívám se, že se jedná o velmi pomalou práci soudů již ve fázi rozhodování o návrhu. Nová právní úprava má zrychlit tento proces. Pokud insolvenční návrh podá dlužník, úpadek je osvědčen a bude řešen konkurzem, insolvenční soud musí rozhodnout do 15 dnů od podání dlužnického návrhu. Pokud návrh podá věřitel, doba může být o něco delší, ale v žádném případě by se nemělo jednat o roky.

6.2 Prohlášení konkurzu

soudy	1992-1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	1	2	16	21	34	51	60	42	521	406	308	297
KS Praha	1	7	18	10	7	37	55	47	104	110	112	86
KOS Praha	17	63	338	317	455	673	585	646				
KS České Budějovice	5	37	40	58	111	124	131	141	111	125	117	101
KS Plzeň	4	13	47	45	61	67	118	199	271	225	164	114
KS Ústí nad Labem	4	47	102	203	252	332	165	190	280	264	235	205
KS Hradec Králové	22	52	58	78	152	324	362	368	305	293	192	173
KS Brno	0	2	0	5	11	61	45	42	449	387	318	255
KOS Brno	4	35	52	42	97	168	239	418				
KS Ostrava	3	15	26	10	18	34	84	74	432	345	282	210
KOS Ostrava	6	21	30	19	53	151	156	324				
ČR	67	294	727	808	1251	2022	2000	2491	2473	2155	1728	1441

Tab. č. 7 - Počet prohlášených konkurzů podle soudů v jednotlivých letech

Z Tab. č. 7 je patrné podobné poměrové rozdělení počtu prohlášených konkurzů mezi jednotlivé soudy jako v případě počtu návrhů. Nejvíce prohlášených konkurzů je každoročně v Praze, následované Brnem a Ostravou.

Graf č. 3 - Vývoj počtu prohlášených konkurzů v ČR v jednotlivých letech

Nejvíce konkurzů bylo prohlášeno v letech 2000 a 2001. Ve srovnání s počtem podaných návrhů na konkurz, kdy nárůst přestal v roce 2000 a poté začal počet klesat, je zde růst počtu prohlášených konkurzů zastaven až v roce 2001. Tento posun je způsoben časovou prodlevou mezi podáním návrhu na konkurz a jeho prohlášením.

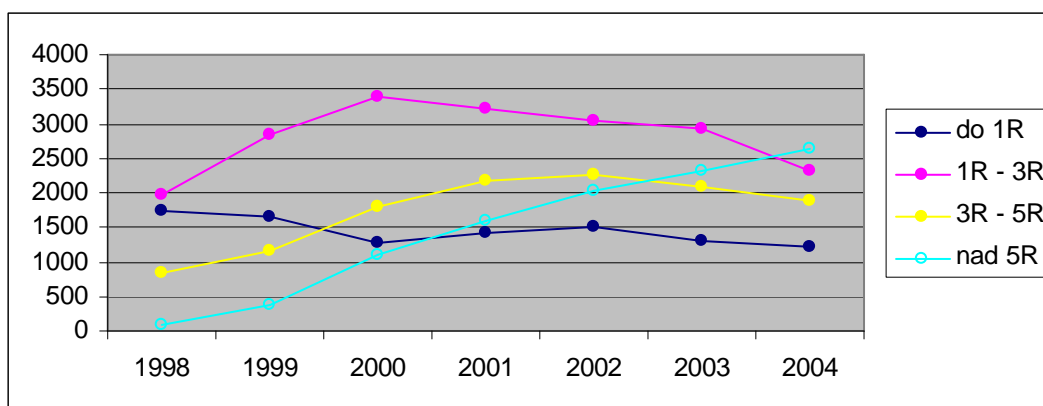
soudy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	114	153	152	2136	2008	1784	1620
KS Praha	70	111	137	201	255	279	295
KOS Praha	1647	1916	2137				
KS České Budějovice	340	438	530	539	550	533	490
KS Plzeň	209	297	431	575	661	623	537
KS Ústí nad Labem	878	1021	1174	1295	1422	1468	1407
KS Hradec Králové	601	889	1092	1172	1184	1137	1028
KS Brno	77	125	147	1337	1470	1555	1539
KOS Brno	358	542	872				
KS Ostrava	92	157	211	1161	1252	1244	1134
KOS Ostrava	263	391	668				
ČR	4649	6040	7551	8416	8802	8623	8050

Tab. č. 8 – Počet konkurzních a vyrovnacích řízení po prohlášení, před jejich vyřízením

Nejvíce konkurzů ve fázi po prohlášení bylo vedeno každoročně u soudu v Praze, poté v Brně a Ústí nad Labem.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
do 1R	1748	1658	1276	1428	1494	1298	1226
1R - 3R	1968	2830	3397	3226	3033	2922	2312
3R - 5R	832	1166	1786	2172	2248	2093	1882
nad 5R	101	386	1092	1590	2027	2310	2630
CR	4649	6040	7551	8416	8802	8623	8050

Tab. č. 9 – Počet dosud nevyřízených případů podle doby od prohlášení za všechny soudy

Graf č. 4 – Vývoj dosud nevyřízených případů podle doby od prohlášení za všechny soudy

Konkurzní řízení v České republice v průměru trvá v rozmezí 1 až 3 roky (viz Tab. č. 9 a Graf č. 4). Meziročně ale narůstá počet řízení, která trvají déle jak 5 let. Poprvé v roce 2004 došlo k tomu, že v řízení je větší počet konkurzů, které trvají déle jak 5 let, než je dosud obvyklý průměr (1-3 roky). Je to dáno tím, že se od roku 2001 snižuje počet nových případů a tím jsou staré nevyřešené případy více vidět. Toto je myslím hlavní důvod, proč se po roce 2004 začalo intenzivněji pracovat na nové právní úpravě. Délka řízení byla a je jedním z nejvíce kritizovaných nedostatků platného zákona o konkurzu a vyrovnání.

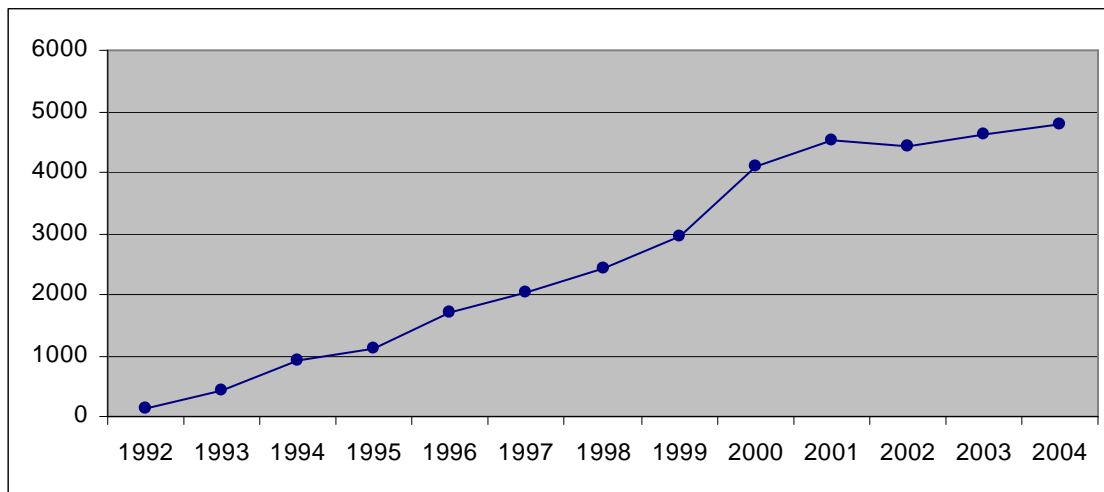
6.3 Vyřízení konkurzu

6.3.1 Celkový počet vyřízených konkurzů

soudy	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	18	21	43	38	94	65	84	76	122	1403	1145	1233	1124
KS Praha	0	17	26	27	31	40	47	55	83	199	249	288	279
KOS Praha	23	76	237	326	644	681	843	939	1165				
KS České Budějovice	0	18	38	49	89	81	130	138	188	229	219	251	275
KS Plzeň	4	39	46	70	96	92	128	242	305	291	313	360	305
KS Ústí nad Labem	9	40	122	134	142	153	182	152	233	347	303	353	453
KS Hradec Králové	43	54	73	114	135	229	249	291	397	437	454	410	486
KS Brno	0	9	24	19	26	77	71	100	132	836	871	903	871
KOS Brno	15	71	176	156	181	339	364	559	804				
KS Ostrava	9	15	62	72	111	105	82	112	100	797	875	841	985
KOS Ostrava	2	58	74	112	167	185	238	300	558				
ČR	123	418	921	1117	1716	2047	2418	2964	4087	4539	4429	4639	4778

Tab. č. 10 - Počet vyřízených konkurzů podle soudů v jednotlivých letech

Rozdělení počtu vyřízených konkurzů mezi jednotlivé soudy je opět analogické jako v případě počtu prohlášených konkurzů. S podstatným náskokem vede Praha, která je následována Brnem a Ostravou.

Graf. č. 5 - Počet vyřízených konkurzů v ČR v jednotlivých letech

V roce 2000 radikálně vzrostl počet vyřízených konkurzů oproti roku 1999 téměř o jednu čtvrtinu. I nadále od roku 2000 počet vyřízených konkurzů roste, ale ne již takovým tempem.

6.3.2 Vyřízení konkurzu zamítnutím návrhu

Konkurzní řízení může být vyřízeno (ukončeno) zamítnutím návrhu:

- a) pro nedostatek majetku (§ 12a odst.4 ZKV);
- b) pro neosvědčení úpadku (§ 4a odst.4 ZKV).

soudy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	32	17	30	169	155	268	342
KS Praha	15	15	17	75	29	101	157
KOS Praha	126	129	169				
KS České Budějovice	69	33	77	86	60	120	160
KS Plzeň	38	52	63	76	69	71	62
KS Ústí nad Labem	48	44	33	52	72	94	93
KS Hradec Králové	83	76	107	83	66	133	240
KS Brno	15	33	37	289	273	426	416
KOS Brno	86	174	255				
KS Ostrava	10	23	17	364	367	487	694
KOS Ostrava	82	105	130				
ČR	604	701	935	1194	1091	1700	2164

Tab. č. 11 - Počet zamítnutých návrhů podle soudů v jednotlivých letech

6.3.3 Vyřízení konkurzu zastavením řízení

Konkurzní řízení může být vyřízeno (ukončeno) zastavením řízení:

- a) Pokud navrhovatel vzal před prohlášením konkurzu svůj návrh zpět, musí s tím souhlasit všichni další navrhovatelé (§4 odst. 5 ZKV).

soudy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	28	30	37	405	343	301	235
KS Praha	19	19	22	58	105	87	80
KOS Praha	520	443	524				
KS České Budějovice	38	69	58	38	41	41	37
KS Plzeň	76	134	171	89	89	106	58
KS Ústí nad Labem	114	77	165	125	98	89	103
KS Hradec Králové	116	136	143	102	104	56	40
KS Brno	46	46	69	398	339	245	208
KOS Brno	214	281	409				
KS Ostrava	52	56	50	274	256	174	181
KOS Ostrava	99	112	319				
ČR	1322	1403	1967	1489	1375	1099	942

Tab. č. 12 – Počet vyřízených konkurzů zastavením řízení podle soudů v jednotlivých letech

6.3.4 Vyřízení konkurzu zrušením

Konkurzní řízení může být vyřízeno (ukončeno) zrušením (§44 ZKV):

- a) zjistí-li se, že tu nejsou předpoklady pro konkurz;
- b) po splnění rozvrhového usnesení;
- c) na návrh úpadce, jestliže všichni konkurzní věřitelé vyjádřili svůj souhlas na listině s úředně ověřeným podpisem a souhlasil s tím i správce;
- d) zjistí-li se, že majetek podstaty nepostačuje k úhradě nákladů konkurzu, přičemž nepřihlíží k věcem, právům, pohledávkám nebo jiným majetkovým hodnotám vyloučeným z podstaty (např. nedobytné pohledávky, vylučovací žaloby);
- e) došlo-li k fúzi úpadku nebo k převodu jmění úpadce na společníka úpadce;
- f) po splnění nuceného vyrovnání.

soudy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	11	18	42	667	536	764	649
KS Praha	3	6	20	39	45	90	112
KOS Praha	138	303	408				
KS České Budějovice	20	34	50	104	114	183	194
KS Plzeň	8	52	60	118	141	250	271
KS Ústí nad Labem	15	22	33	153	128	290	385
KS Hradec Králové	44	70	144	224	276	301	349
KS Brno	0	2	12	137	249	348	396
KOS Brno	26	55	88				
KS Ostrava	9	16	20	149	246	414	441
KOS Ostrava	12	26	49				
ČR	286	604	926	1591	1735	2640	2797

Tab. č. 13 – Počet vyřízených konkurzů jejich zrušením podle soudů v jednotlivých letech

6.3.5 Vyřízení konkurzu postoupením nebo odmítnutím návrhu

Konkurzní řízení může být vyřízeno postoupením spisu z jednoho soudu na druhý nebo odmítnutím návrhu, neboť návrh neobsahuje potřebné náležitosti a nebyl v termínu doplněn. Oba tyto způsoby vyřízení konkurzu hrají nevýznamnou roli při vykazování statistických údajů.

soudy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	13	11	13	162	110	110	88
KS Praha	10	15	24	27	21	20	17
KOS Praha	59	64	64				
KS České Budějovice	3	2	3	1	4	6	3
KS Plzeň	6	4	11	8	9	7	8
KS Ústí nad Labem	5	9	2	6	5	4	5
KS Hradec Králové	6	9	3	8	8	5	4
KS Brno	10	19	14	12	10	12	9
KOS Brno	38	49	52				
KS Ostrava	11	17	13	10	6	12	8
KOS Ostrava	45	57	60				
ČR	206	256	259	234	173	176	142

Tab. č. 14 – Počet vyřízených konkurzů jejich postoupením podle soudů v jednotlivých letech

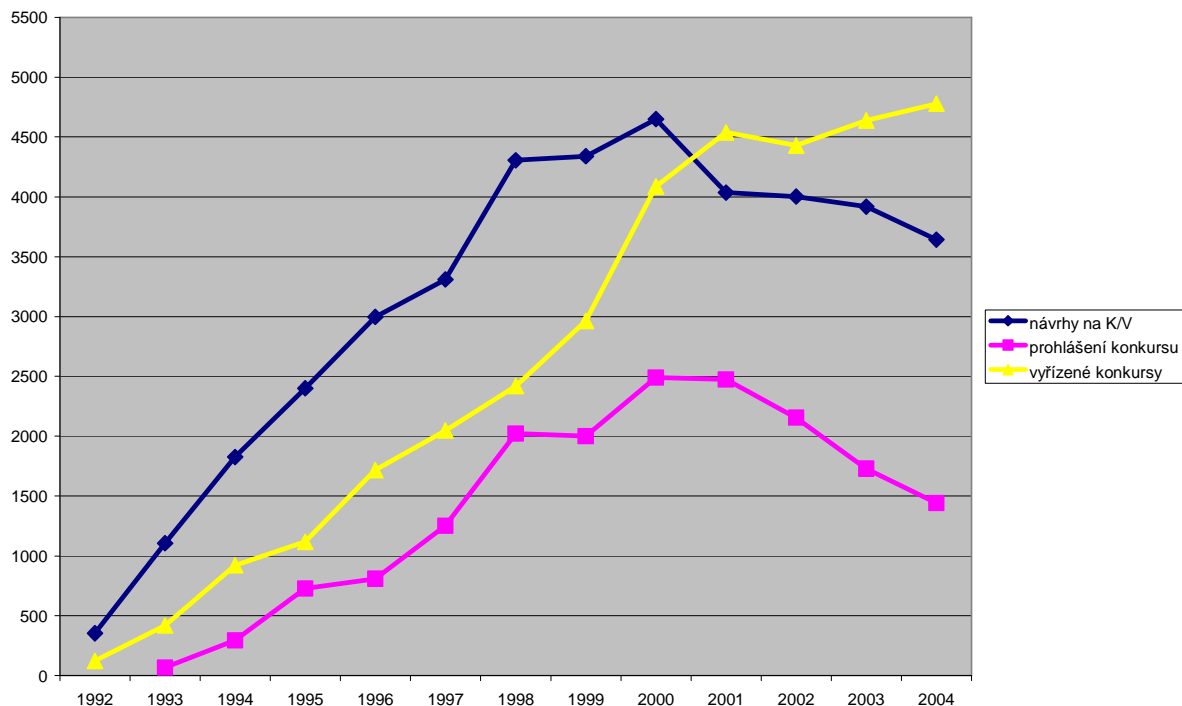
soudy	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MS Praha	0	0	0	0	108	109	114
KS Praha	0	0	0	0	20	28	17
KOS Praha	0	0	0				
KS České Budějovice	0	0	0	0	1	1	2
KS Plzeň	0	0	0	0	3	6	3
KS Ústí nad Labem	0	0	0	11	23	14	19
KS Hradec Králové	0	0	0	20	18	28	28
KS Brno	0	0	0	0	109	152	139
KOS Brno	0	0	0				
KS Ostrava	0	0	0	0	90	83	95
KOS Ostrava	0	0	0				
ČR	0	0	0	31	372	421	417

Tab. č. 15 – Počet vyřízených konkurzů jejich odmítnutím podle soudů v jednotlivých letech

6.4 Zhodnocení

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
návrhy na K/V	353	1105	1826	2400	2996	3311	4306	4339	4650	4036	4002	3918	3643
prohlášení konkursu		67	294	727	808	1251	2022	2000	2491	2473	2155	1728	1441
vyřízené konkursy	123	418	921	1117	1716	2047	2418	2964	4087	4539	4429	4639	4778

Tab. č. 16 – Komparativní statika

Graf č. 6 – Komparativní statika

Po schválení zákona o konkurzu a vyrovnání v roce 1991 až do roku 2000 počet podaných návrhů stoupal téměř geometrickou řadou. Bylo to dáno dle mého názoru podnikatelskou kulturou, která v té době v České republice panovala. Po svržení totalitního režimu v České republice zavládla euforie a spousta osob se vrhla do podnikání, aniž by si uvědomovali důsledky jejich případných chybných rozhodnutí již v počátku podnikání. To s sebou strhlo lavinu podaných návrhů na konkurz. Počty podaných návrhů neustále stoupaly až do let 2000-2001, po kterých nastala postupná stagnace návrhů a jejich postupný pokles. Je to dáno především tím, že podnikatelé se „naučili“ podnikat.

Jak je vidět z Grafu č. 6, v roce 2001 již došlo k pozitivnímu obratu, když počet vyřešených konkurzů poprvé převýšil počet podaných návrhů na prohlášení konkurzu. Udržení tohoto trendu společně se schválením nové úpravy, od které očekáváme zrychlení a zefektivnění insolvenčního (dnes ještě konkurzního a vyrovnacího) řízení, zlepšit dosud stále negativní pohled vnějšího okolí na konkurzní řízení v České republice.

Závěr

Řešení akutní (otevřené) krize podniků v České republice bylo v posledních letech velmi kontroverzním tématem. Probíhající diskuse odborníků (hlavně právníků a ekonomů) a široké veřejnosti vyústily v přijetí nové právní úpravy. Ta vycházející z amerického bankrotového práva doplněného zkušenostmi s aplikací analogické právní úpravy v Německu a Rakousku.

Projevem akutní (otevřené) krize je především snížení konkurenceschopnosti, pokles výkonnosti, snižování zaměstnanosti, narušené dodavatelsko odběratelské vztahy z důvodu platební neschopnosti. V počátečním období se jedná především o druhotnou platební neschopnost, která může dříve či později přerůst v platební neschopnost prvotní, a tudíž dojde k předlužení společnosti. Právě platební neschopnost a předlužení společnosti jsou základními znaky úpadku, a tedy nutnou podmínkou pro podání návrhu na řešení krize soudní cestou. Pokud bude zjištěno z objektivních příčin, že podnik je v úpadku, musí následovat rozhodnutí o způsobu řešení tohoto úpadku (dle nové právní úpravy) – konkurzem, reorganizací nebo oddlužením.

Cílem disertační práce bylo zhodnotit právní proces insolvenčního řízení, vyzdvihnout jeho přínosy pro podniky v krizi oproti stávající úpravě, poukázat na nedostatky nového insolvenčního zákona a především poukázat na dosud nedoceněný význam informačního systému finančního účetnictví, a to jak z hlediska signalizace vznikání úpadku, tak z hlediska korektního řešení úpadku v insolvenčním řízení. Čili zejména promítnout dopad insolvenčního řízení do účetního výkaznictví dlužníka jak z pohledu likvidačního řešení (konkurz), tak z pohledu záchovného mechanismu (reorganizace, oddlužení), poukázat na možnosti a význam informačního systému účetnictví na řešení insolvenčního řízení. Na závěr pak pomocí statistického šetření konkurzního řízení v České republice podpořit nefunkčnost stávající právní úpravy.

Disertační práce je tématicky rozdělena do tří částí. První část je v rozsahu čtyř kapitol. Úvodní kapitola se zabývá problematikou vývojových stádií krize podniku a nástroji na jejich řešení. Následující kapitola je věnována historickému vývoji konkurzního práva v českých zemích.

Třetí a čtvrtá kapitola je věnována novému insolvenčnímu zákonu. Ve třetí kapitole se zaměřuji na vymezení základních pojmů jako je úpadek a jeho možné projevy, dále pak na vymezení a především postavení procesních subjektů, kteří se podílí na procesu insolvenčního řízení. Nová právní úprava oproti stávající úpravě významně změnila postavení těchto subjektů. V minulosti to byl právě správce a soudce, kteří významně ovlivňovali průběh konkurzního řízení. Nová právní úprava naopak tuto nejvýznamnější roli přisuzuje právě věřitelům a jejich orgánům. Neméně významná je i oblast kvalifikačních požadavků kladených na insolvenční správce. Znalost právních procesů již nebude tou hlavní dovedností pro to, aby fyzická osoba mohla plnit řádně funkci insolvenčního správce. Znalosti v oblasti ekonomiky, financí a účetnictví budou nabývat na významu a mnohdy se stanou těmi prioritními. V této části se také podrobněji zabývám vymezením majetkové podstaty dle insolvenčního zákona, kterou v druhé části práce konfrontuji s běžně užívaným pojmem v ekonomické oblasti (uchování majetkové podstaty podniku – uchování kapitálu). Tato kapitola je pak zakončena stručným popisem vlastního procesu insolventního řízení.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na jednotlivé způsoby řešení úpadku podnikatelských subjektů, a to na konkurz a reorganizaci. Než jsem se ale začala zabývat těmito způsoby řešení úpadku, bylo nutné kategorizovat jednotlivé druhy věřitelských pohledávek, neboť se v rámci insolvenčního řízení setkáváme s celou řadou různých druhů pohledávek. Tyto věřitelské pohledávky bylo nutné nejprve rozdělit na dvě základní skupiny, a to na pohledávky, které vznikly před zahájením insolvenčního řízení a na pohledávky, které vznikly až po zahájení tohoto řízení. Toto rozdělení totiž souvisí s okamžikem a mírou uspokojení vzniklých nároků v průběhu insolventního řízení.

Druhá část disertační práce, konkrétně pátá kapitola, se zabývá problematikou zachycení akutní krize a způsoby jejího řešení v účetnictví dlužníka. Tuto část práce jsem zpočátku pojala v obecné rovině. Zaměřila jsem se na všeobecně uznávané předpoklady a zásady, které jsou považovány za základ při účtování a finančním vykazování každého podniku. Zkoumala jsem, zda tyto zásady a předpoklady lze také uplatnit a případně v jakém rozsahu v podniku v úpadku. Právě tato oblast – věrný obraz reality podniku v úpadku - je snad nejvíce podceňovanou oblastí finančního účetnictví a finančního výkaznictví. Je to dáno především tím, že se vžil mylný názor na účetnictví podniků v úpadku (v minulosti především v konkurzu), který vycházel z toho, že podnik v dohledné budoucnosti (někdy kratší, někdy delší) přestane ve většině případů existovat, a tudíž není důvod, proč účetnictví přizpůsobovat

skutečné finanční pozici dlužníka. Tento názor by měl být velmi rychle překonán a odstraněn. Je to nutné především z toho důvodu, že se nově zavádí nový způsob řešení úpadku dlužníka – reorganizace. Reorganizace a její úspěšnost pro zachování chodu podniku v budoucnosti je založena především na správném posouzení finanční pozice dlužníka a na okamžikovém vyhodnocování plnění cílů, které jsou dány reorganizačním plánem.

Další oblastí mého zájmu byl rozbor uchování majetkové podstaty podniku (uchování kapitálu), tudíž okamžiku, od kterého vlastníci zhodnocují své vložené prostředky (dosahují zisku). Tento ekonomický (účetní) pojem je použit i v novém insolvenčním zákoně. Problém ale spočívá v odlišném obsahovém vymezení tohoto pojmu v rámci nové právní úpravy. V této souvislosti jsem raději navrhla nový pojem buď insolvenční podstata, nebo insolvenční majetková podstata.

Vzhledem k tomu, že informace získané z finančního účetnictví jsou základem pro posouzení stádia krize dlužníka, je nutné aby finanční výkaznictví obsahovalo věrohodné a pravdivé informace. Proto je nutné, aby ve všech důležitých momentech byla sestavena účetní závěrka podniku v úpadku. V průběhu celého insolvenčního řízení může nastat více takových významných mezníků. Tyto skutečnosti jsou buď dány změnou v osobě odpovědné za insolvenční majetkovou podstatu, nebo situacemi, při kterých se významně mění obsah a rozsah činnosti dotčeného podniku. Tyto účetní závěrky by měly být vždy spojeny s procesem inventarizace a s uzavíráním účetních knih. Zda těmto účetním závěrkám budeme říkat mimořádné nebo mezitímní není tak podstatné. Záleží vždy na obsahovém vymezení těchto účetních závěrek.

Snad nejvýznamnějším problémem je okamžik a způsob oceňování jednotlivých položek aktiv a dluhů podniků v úpadku. Insolvenční zákon se k této problematice velice nevhodně a neopodstatněně vyjadřuje. Ocenění insolvenční podstaty má dle insolvenčního zákona provést správce nebo znalec a tato změna v ocenění se nemá promítat do účetnictví. Co k tomuto tvrzení předkladatele zákona vedlo? Domnívám se, že je to dáno tím, že insolvenční správci s právním vzděláním nemají velké povědomí o účetnictví a finančním výkaznictví dlužníka, a tudíž by to pro ně asi mohl být problém. Dále si myslím, že to je právě ten okamžik podtrhující již výše zmíněný mylný názor na účetnictví dlužníka v úpadku.

Oceňování položek účetních výkazů dlužníka v úpadku se bude lišit v závislosti na uplatňovaném způsobu řešení úpadku. V případě, že se bude jednat o konkurz, bude vhodné přistoupit k oceňování na bázi čistých realizačních cen, které budou odrazem skutečnosti prodat insolvenční majetkovou podstatu (prodat za každou cenu veškerá aktiva i ta, která nemusí být k užítku každému). Při reorganizaci již ale nepůjde o to zpeněžit insolvenční podstatu, ale naopak prodat pouze to, co je nepotřebné pro zachování podniku jako právního a ekonomického subjektu. V této souvislosti se domnívám, že je vhodnější použít oceňování ve fair value.

V této části disertační práce jsem se také zaměřila na různé varianty překonání úpadku dlužníka při reorganizaci. Tato problematika je velice rozsáhlá a zahrnuje širokou škálu variantních řešení od těch nejjednodušších jako je restrukturalizace závazků dlužníka přes jejich kapitalizaci až po složité procesy fúzí. Při sestavování reorganizačního plánu se musí vždy vycházet z konkrétní finanční pozice dlužníka. Sestavování tohoto plánu je závislé na mnoha faktorech jako jsou: struktura aktiv, četnost, struktura a výše věřitelských nároků, počet zaměstnanců, cena vyrobené produkce, možnosti odbytu výrobků, politické a společenské prostředí apod. Úspěšné splnění reorganizačního plánu je tedy závislé na jeho důkladné přípravě, ale i na zhodnocení reálných možností daného podniku. Z výše uvedeného tedy vyplývá široká škála variantních řešení, troufám si dokonce říci, co podnik v úpadku, to jiná varianta řešení.

Poslední část disertační práce, reprezentovaná šestou kapitolou se zabývá statistickým šetřením konkurzního řízení od přijetí právní úpravy v roce 1991 až do roku 2004. Statistická čísla jsou dokladem některých negativních důsledků dosud platné úpravy. Jedná je především o vysokou četnost podaných návrhů mnohdy i neopodstatněných, o velmi dlouhou dobu od zahájení řízení až po jeho vyřízení apod.

Při studiu a zpracování problematiky insolvence v rámci právní úpravy se přede mnou otevřelo mnoho nových problémů. Jedná se především o etický pohled na dlužníka v úpadku i na všechny osoby zúčastněné na insolvenčním řízení. Vždyť podnikatelem není jen právnická ale i fyzická osoba, kterou toto insolvenční řízení může negativně poznamenat až do konce života. U dlužníků – právnických osob může insolvenční řízení vést rovněž k jejich zániku. Korektnost rozhodnutí o způsobu řešení situace dlužníka v úpadku má také svou etickou stránku.

Značně kontroverzní jsou ta ustanovení insolvenčního zákona, která upřednostňují velké dlužníky – velké podniky při výběru možných způsobů řešení úpadku. Vždyť i menší podnik by měl mít možnost v širším rozsahu použít zachovný model překonání úpadku – reorganizaci. Význam či velikost úpadce není zdaleka dána jen kvantitativními charakteristikami, jako jsou např. počty zaměstnanců, velikost obratu či výše majetku a závazků.

Po negativních zkušenostech z konkurzů řešených podle dosud platné právní úpravy je velmi aktuální otázkou je povinnost auditu podniků v úpadku. Při reorganizaci si myslím, že je nezbytné, aby reorganizovaný podnik podléhal povinně auditu. Důsledky reorganizace se dotýkají ekonomicky i eticky věřitelů, vlastníků, zaměstnanců a obchodních partnerů. Nezávislý audit pomůže soudnímu doзору i osobám odpovědným za průběh a výsledky reorganizace. Zejména složitější způsoby reorganizace tuto nezávislou kontrolu potřebují. Při konkurzu si myslím, že je také vhodné využít služeb nezávislého znalce minimálně po dobu zpeněžení insolvenční majetkové podstaty.

V této disertační práci jsem se nezabývala řešením úpadku u nepodnikatelských subjektů formou oddlužení. I tato část je z pohledu České republiky novou oblastí, která by si jistě zasloužila pozornost.

Seznam literatury

1. BEAMS, F. A. – BROZOVSKY, J. A. - SHOULDERS, C. D.: *Advanced accounting*, seventh edition, str. 675 – 707, Prentice Hall, ISBN 0-13-597873-4.
2. FIREŠ, B.: *Současné trendy v oceňování aktiv a dluhů v účetnictví a jejich promítnutí do novely zákona o účetnictví*, *Účetnictví 2002*, roč. 37, č. 1, ISSN 1213-6298.
3. FIREŠ, B.: *Oceňovací základny v účetnictví*, *Účetnictví 2002*, roč. 37, č.2, ISSN 1213-6298.
4. FIREŠ, B.: *Oceňování aktiv a dluhů v reálné hodnotě, 1. část*, *Účetnictví 2002*, roč. 37, č. 3, ISSN 1213-6298.
5. FIREŠ, B.: *Oceňování aktiv a dluhů v reálné hodnotě, 2. část*, *Účetnictví 2002*, roč. 37, č. 4, ISSN 1213-6298..
6. KOVANICOVÁ, D. A KOL.: *Finanční účetnictví – světový koncept*. IV. aktualizované vydání, Polygon, Praha 2003, ISBN 80-7273-090-8.
7. KOVANICOVÁ, D. – KOVANIC, P.: *Poklady skryté v účetnictví (Díl I) – Jak porozumět účetním výkazům EU, IAS, US GAAP, ČR*. 6. vydání, Polygon, Praha 2001, ISBN 80-7273-047-9.
8. KOVANICOVÁ, D.: *Jak porozumět světovým, evropským, českým účetním výkazům*, Polygon, Praha 2004, ISBN 80-7273-095-9.
9. KOVANICOVÁ, D.: *Problémy oceňování ve světle moderního finančního účetnictví v ČR*, výzkumný záměr VŠE, fakulty financí a účetnictví, str. 326 - 379, Praha 2003, ISBN 80-245-0602-5.
10. KRČMÁŘ, Z.: *Zákon o konkurzu a vyrovnání – Poznámkové vydání s judikaturou k novele č. 105/2000 Sb., účinné k 1.5.2000*, IFEC, Praha 2000, ISBN 80-86412-01-6.
11. MARŠÍKOVÁ, J. – ZELENKA, J.: *Zákon o konkurzu a vyrovnání a předpisy související – komentář*, Linde, Praha 2002, ISBN 80-7201-323-8.
12. MLÁDEK, R.: *Světové účetnictví. 2. přepracované vydání*, Linde, Praha 2002, ISBN 80-7201-307-6.
13. POHL, T.: *Zákon o konkurzu a vyrovnání krok za krokem*, Prospektrum, Praha 2000, ISBN 80-7175-092-1.
14. RANDÁKOVÁ, M.: *Insolvenční zákon – vymezení základních pojmů*, *Účetnictví v praxi 2006*, roč. X, č. 7, ISSN 1211-7307.
15. RANDÁKOVÁ, M.: *Konkurz a vyrovnání společnosti, část 3, díl 4*, MERITUM-Účetnictví podnikatelů 2006, str. 555-564, ASPI Publishing, Praha 2006, ISBN 80-7357-155-2.
16. RANDÁKOVÁ, M.: *Nedostatky platného zákona o konkurzu a vyrovnání*. Konference Ostrava - Účetnictví a daně po vstupu České republiky, Polské republiky a Slovenské

- republiky do EU, str. 97-100, Vysoká škola báňská, Ostrava 2005, ISBN 80-248-0762-9.
17. RANDÁKOVÁ, M.: *Předpoklady pro sestavování účetních výkazů podniků v konkurzu*. Konference Makov – Teória, prax a vzdelávanie v účtovníctve a auditorstve vo svetle medzinárodných noriem, str. 60-62, Ekonomická univerzita, Bratislava 2005, ISBN 80-225-2078-0.
 18. SOJKA, D. – SOJKOVÁ, P.: *Konkurz na počátku třetího tisíciletí – Principy konkurzu v USA, Německu a Rakousku*, Linde, Praha 2002, ISBN 80-7201-355-6.
 19. SCHELLEOVÁ, I: *Bankroty očima práva*, ELITA, Bratislava 1997, ISBN 80-8044-029-8.
 20. VALACH, J.: *Investiční rozhodování a dlouhodobé financování*, Ekopress, Praha 2001, ISBN 80-86119-38-6.
 21. VOMÁČKOVÁ, H.: *Účetnictví akvizicí, fúzí a jiných vlastnických transakcí (vyšší účetnictví)*, Polygon, Praha 2002, ISBN 80-7273-065-7.
 22. ZELENKA, V.: *„Fair value“ a její aplikace v české účetní legislativě, Sborník konference „Účetnictví v procesu světové harmonizace“*, Praha 2000, ISBN 80-86009-33-5.
 23. *IFRS 5 – Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations*, IASCF 2004, ISBN (tree parts) 1-904230-54-7.
 24. FRÍČEK, J.: *Konkurzní řízení v ČR a úpadkový zákon USA*, diplomová práce, VŠE Praha 2004.
 25. *Zákon č 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání*, ve znění pozdějších předpisů.
 26. *Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*.
 27. *Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*.
 28. *Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví*, ve znění pozdějších předpisů.
 29. *Vyhláška č. 500/2002, Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví, ve znění pozdějších předpisů*.
 30. *České účetní standardy pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů („ČÚS pro podnikatele“)*.
 31. *Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové stránky:

www.konkursni-noviny.cz

www.justice.cz